

**Opiskelun ja hyvinvoinnin monialainen tuki lukiossa.
Lukiossa toimivien ammattilaisten näkökulma.**

Niina Tilsala

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2022
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tilsala, Niina. 2022. Opiskelun ja hyvinvoinnin monialainen tuki lukiossa. Lukiossa toimivien ammattilaisten näkökulma. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 68 sivua.

Suurin osa lukio-opiskelijoista voi hyvin, mutta osa kokee opiskelun kuormittavana. Lukiokoulutuksen uudistuksilla onkin pyritty lisäämään opiskelijoiden hyvinvointia sekä opiskelun ja hyvinvoinnin tukea. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä lukiossa toimivilla opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaisilla on lukio-opiskelijoiden hyvinvoinnista sekä opiskelun ja hyvinvoinnin tuesta.

Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen ja se toteutettiin haastattelemalla lukiossa työskenteleviä opiskeluhuollon kuraattoreita ja psykologeja sekä erityisopettajia ja opinto-ohjaajia Keski-Suomen alueella. Puolistrukturoituun teema-haastatteluun osallistui yhdeksän opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaista. Haastatteluaineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tulosten mukaan lukio-opiskelijan hyvinvointi muodostuu opiskelusta, opiskelijan ominaisuuksista ja sosiaalisista suhteista, jotka voivat tukea tai heikentää opiskelijan hyvinvointia. Lukion opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallissa merkittävää on opiskelijan aktiivinen rooli tuen hakijana. Tuki on yleensä opettajien tarjoamaa pedagogista tukea tai opiskeluhuollon tarjoamaa keskustelutukea. Monialaista asiantuntijaryhmää hyödynnetään lukioissa vaihtelevasti, ja tarvittaessa opiskelija ohjataan yhteistyötahojen pariin.

Asiasanat: lukio, hyvinvointi, opiskelun ja hyvinvoinnin tuki, monialainen tuki, sisällönanalyysi

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	LUKIO-OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTI	7
	2.1 Hyvinvoinnin määritelmä	7
	2.1.1 Kouluhyvinvointi	7
	2.1.2 Opiskelukyky	8
	2.2 Tutkimuksia lukiolaisten hyvinvoinnista	8
	2.2.1 Suurin osa lukiolaisista voi hyvin.....	8
	2.2.2 Osa lukiolaisista on kuormittuneita	10
3	OPISKELUN JA HYVINVOINNIN TUKI LUKIOSSA	13
	3.1 Oppimisen ja opiskelun tuki	13
	3.1.1 Opiskelijan ohjaus	13
	3.1.2 Erityisopetus ja oppimisen tuki.....	14
	3.2 Opiskeluhoolto.....	17
	3.2.1 Yhteisöllinen opiskeluhoolto.....	18
	3.2.2 Yksilökohtainen opiskeluhoolto	20
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
	5.1 Tutkimuksen osallistujat.....	24
	5.2 Aineiston keruu.....	24
	5.3 Aineiston analyysi	25
	5.4 Eettiset ratkaisut.....	26
6	MONIALAINEN OPISKELUN JA HYVINVOINNIN TUKI LUKIOSSA	

6.1 Opiskelijan hyvinvoinnin osa-alueet	28
6.1.1 Opiskelu.....	29
6.1.2 Opiskelijan ominaisuudet	33
6.1.3 Sosiaaliset suhteet.....	37
6.2 Opiskelun ja hyvinvoinnin tukimalli lukiossa	40
6.2.1 Opettajat.....	41
6.2.2 Opiskeluhoito	43
6.2.3 Monialainen asiantuntijaryhmä	46
6.2.4 Yhteistyötahot.....	50
7 POHDINTA.....	53
7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	53
7.1.1 Lukio-opiskelijoiden hyvinvointi	53
7.1.2 Hyvinvoinnin tuki lukiossa	55
7.1.3 Tuen tarpeiden ja tukipalveluiden vastaavuus lukiossa.....	56
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet	57
LÄHTEET	58
LIITTEET.....	62

1 JOHDANTO

Vuosittain noin puolet peruskoulun päättäneistä opiskelijoista aloittaa lukio-opinnot. Kevään 2021 yhteishaussa noin 32 000 opiskelijaa sai opiskelupaikan lukiosta. (Opetushallitus 2021.) Lukiokoulutuksesta opiskelijat saavat laajan yleisivistyksen sekä valmiudet korkeakoulussa opiskelua varten (Lukiolaki 714/2018 2 §), mikä onkin suurelle osalle opiskelijoista syy siihen, miksi he hakevutvat lukioon (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä 2011, 9). Lukio onkin merkittävä vaihe monien nuorten elämässä ja siksi tärkeä tutkimuskohde.

Lukiokoulutuksessa on tapahtunut viime vuosina paljon uudistuksia. Lukiolaki (714/2018) uudistui ja sen mukaiset paikalliset lukion opetussuunnitelmat otettiin käyttöön syksyllä 2021 (Opetushallitus 2019, 9), ylioppilaskokeet ovat muuttuneet sähköiseksi ja niiden painoarvo korkeakoulujen hakukriteereissä on kasvanut (Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019 4 §; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Lisäksi oppivelvollisuus laajeni 18-vuoden ikään tai toisen asteen tutkinnon suorittamiseen ja lukio-opinnot muuttuivat maksuttomiksi (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 2, 16–17 §; Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019 20 §). Uudistusten tavoitteena on ollut edistää lukio-opiskelijoiden hyvinvointia ja opiskelun tukea, sujuvoittaa siirtymää korkea-asteen opintoihin ja nostaa koulutus- ja osaamistasoa (Opetushallitus 2019, 9–10).

Tutkimusten mukaan suurin osa lukiolaisista voi hyvin. He ovat innostuneita opinnoistaan (Salmela-Aro & Hietajärvi 2019) ja viihtyvät koulussa (Ikonen & Helakorpi 2019). Osa opiskelijoista kokee kuitenkin opiskelun henkisesti rasakaksi (Tuijula 2019), ja monet lukiolaiset kokevat ahdistusta ja uupumusta (Salmela-Aro & Hietajärvi 2019; Jahnukainen, Hietanen-Peltola, Vaara, Kivimäki & Ervasti 2021). Lukio voikin tuntua kuormittavalta, koska opinnot ovat peruskoulua vaativammat ja opinnoissa menestyminen vaikuttaa jatko-opintomahdollisuuksiin (Tuovila, Seilo & Kunttu 2021, 46–47; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017).

Lukioissa on kuitenkin monenlaista tukea tarjolla. Opiskelijat saavat henkilökohtaista ohjausta ja tarvittaessa erityisopetusta ja oppimisen tukea opintoihinsa (Lukiolaki 714/2018 25, 28 §). Tutkimusten mukaan myös opiskeluhoollon psykologin, kuraattorin ja lääkärin palveluiden saatavuus on lukioissa parantunut, mutta opiskeluhoollon resursseissa on vaihtelua lukioiden välillä (Wiss, Hietanen-Peltola, Laitinen, Hatakka & Saaristo 2021). Tärkeää olisikin tunnistaa varhain opiskelijat, joilla on hyvinvoinnin tai oppimisen haasteita, jotta heille voidaan tarjota riittävää tukea. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää, millainen on opiskelijoiden hyvinvointi lukiossa toimivien ammattilaisten näkökulmasta sekä millaista tukea opiskelijoille on lukiossa tarjolla.

2 LUKIO-OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTI

2.1 Hyvinvoinnin määritelmä

Opiskelijoiden hyvinvointia on tutkittu paljon eri näkökulmista ja se voidaankin määritellä monin eri tavoin. Hyvinvointia voi tarkastella niin yksilön kuin yhteisöjen tai yhteiskunnan kannalta. Opiskeluhyvinvointimallit pohjautuvat usein työhyvinvointimalleihin, joita on sovellettu sopimaan opiskelijoille. Alaluvuissa 2.1.1 ja 2.1.2 tarkastellaan tarkemmin kouluhyvinvoinnin ja opiskelukyvyn käsitteitä.

2.1.1 Kouluhyvinvointi

Allardtin (1976) hyvinvointimallissa hyvinvointi on jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: elintaso (having), sosiaaliset suhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Konun (2002) kouluhyvinvointimallissa, joka pohjautuu Allardtin teoriaan, on neljä eri osa-aluetta: koulun olosuhteet, sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet ja terveydentila.

Koulun olosuhteilla tarkoitetaan koulun fyysistä ympäristöä ja koulurakennukseen liittyviä tekijöitä, kuten työskentely-ympäristöä, opiskelun järjestämistä ja saatavilla olevia palveluita. Sosiaaliin suhteisiin sisältyy suhteet opettajiin ja koulukavereihin, koulu- ja opiskeluilmapiiri, kodin ja koulun yhteistyö sekä päätöksenteko. Itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin kuuluu opiskelijoiden pitäminen tärkeänä osana yhteisöä, opiskelijoiden osallisuus heitä koskeviin päätöksiin sekä positiiviset oppimiskokemukset ja oppimisen arvostus. Terveyden taas ajatellaan olevan tautien ja sairauksien puutetta, mutta se voi olla myös voimavara, joka auttaa muiden hyvinvoinnin osa-alueiden saavuttamisessa. (Konu 2002.)

2.1.2 Opiskelukyky

Työkykymallien pohjalta muodostettu opiskelukyvyn käsite sisältää opiskelijan omat voimavarat, opiskelutaidot, opiskeluympäristön ja opetustoiminnan (Kunttu 2008, 2009; Tuovila ym. 2021, 41).

Opiskelijan omilla voimavaroilla tarkoitetaan hänen persoonallisuuttaan, elämäntilannettaan, sosiaalisia suhteitaan, terveydentilaansa sekä terveyskäyttäytymistään. Opiskelutaitoja ovat opiskeluun liittyvät taidot, kuten oppimistyylit ja opiskelustrategiat sekä ongelmanratkaisutaidot, kriittinen ajattelu ja opiskelussa tarvittavat sosiaaliset taidot. Tärkeitä ovat myös ajankäytön ja opintojen suunnittelun taidot. Opetustoiminta eli opetus ja ohjaus sisältää muun muassa opetuksen laadun sekä palautteen annon ja arvioinnin. Opiskeluympäristöön sisältyy esimerkiksi fyysiset opiskeluolosuhteet, opetusvälineet ja -tilat, mutta myös erilaiset yhteisöt ja niiden vuorovaikutus sekä oppilaitoksen arvot ja toimintakulttuuri. (Kunttu 2008, 2009; Tuovila ym. 2021, 41–43.)

2.2 Tutkimuksia lukiolaisten hyvinvoinnista

Lukiolaisten hyvinvoinnista on kerätty kattavasti tietoa useiden vuosien ajan esimerkiksi Kouluterveyskyselyiden, Nuorisobarometrin, Lukiolaisbarometrin ja Suomen Lukiolaisten Liiton tutkimusten avulla (ks. Vesanen ym. 2011; Saari 2017; Pekkarinen & Myllyniemi 2018; Tuijula 2019; Salmela-Aro & Hietajärvi 2019; Ikonen & Helakorpi 2019; Jahnukainen ym. 2021; Berg & Myllyniemi 2021).

2.2.1 Suurin osa lukiolaisista voi hyvin

Tutkimusten mukaan lukiolaiset ovat keskimäärin tyytyväisiä elämäänsä ja lukiopintoihinsa (Vesanen ym. 2011, 11; Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 39; Tuijula 2019; Ikonen & Helakorpi 2019; Berg & Myllyniemi 2021, 65). Esimerkiksi kouluterveyskyselyn mukaan lukiolaisista 75 % koki olevansa tyytyväinen elämäänsä (Ikonen & Helakorpi 2019). Nuoret myös kokevat usein, että elämä on hyvin heidän hallinnassaan ja heidän päivittäiset tekemisensä ovat merkityksel-

lisiä (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 93; Berg & Myllyniemi 2021, 58). Lukiolais-
ten on myös havaittu olevan keskimäärin tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa. Heillä on
hyvät keskusteluyhteydet vanhempiinsa ja he kokevat olevansa osa kouluyhteis-
öön. (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 96, 100; Ikonen & Helakorpi 2019; Berg &
Myllyniemi 2021, 65.)

Lähes kaikki lukiolaiset ovat tyytyväisiä päätökseensä opiskella lukiossa
(Vesänen ym. 2011, 11) ja pitävät koulunkäynnistä (Ikonen & Helakorpi 2019).
Opintoihinsa tyytyväisillä opiskelijoilla on usein hyvä opintomenestys (Vesänen
ym. 2011, 11). Korkealla peruskoulun päättötodistuksen keskiarvolla lukioon tul-
leet opiskelijat kokevat mielikuvien lukio-opiskelusta vastaavan todellisuutta ja
lukion ja muun elämän yhteensovittamisen helpoksi (Tuijula 2019). Opintoihinsa
tyytyväiset lukiolaiset ovat usein hakeutuneet lukioon yleissivistyksen ja jatko-
opintomahdollisuuksien vuoksi (Vesänen ym. 2011, 12). Lähes kaikki lukiolaiset
haluavatkin päästä opiskelemaan korkeakouluun lukio-opintojensa jälkeen (Pek-
karinen & Myllyniemi 2018, 50), ja suurin osa lukiolaisista suorittaa lukio-opin-
tonsa tavoiteajassa eli kolmessa ja puolessa vuodessa (Pekkarinen & Myllyniemi
2018, 42).

Opiskelijat myös kokevat lukion myönteisenä opiskelupaikkana. Myönteis-
iä lukioon liitettyjä asioita olivat rento ilmapiiri, opintojen suunnittelu sekä tu-
levaisuuden pohtimiseen annettu aika (Vesänen ym. 2011, 14). Lukiolaiset ovat
myös yleisesti tyytyväisiä lukionsa opetukseen, ohjaukseen, opetustiloihin, -vä-
lineisiin ja koulun yhteishenkeen sekä kokevat olonsa turvalliseksi oppilaitok-
sessa (Tuijula 2019). Suurin osa opiskelijoista myös kannattaa luokatonta järjes-
telmää, jossa opintojen eteneminen ei ole vuosiluokkiin sidottua, koska opiskelu
on vapaampaa ja itsenäisempää ja silloin tutustuu moniin ihmisiin (Vesänen ym.
2011, 23).

Lukio-opiskelijoista suuri osa on innostuneita opiskelusta. Innostuneet
opiskelijat eivät yleensä koe opiskelua kuormittavana tai tarvitsevansa opiske-
luun tukea. Osa innostuneista opiskelijoista kokee kuitenkin riittämättömyyden
tunnetta, ja he ovat siksi vaarassa kuormittua opinnoistaan. (Salmela-Aro & Hie-
tajärvi 2019.) Vaikka yli puolet lukiolaisista kokee menestyneensä opinnoissaan

hyvin, vain noin joka kolmas kokee opiskelunsa tehokkaaksi ja järjestelmälliseksi (Saari 2017, 46). Suuri osa lukiolaisista onkin motivoituneita opiskeluaan kohtaan, mutta osa tarvitsee opiskeluunsa tukea, jotta kuormitus ei kasva liialliseksi.

2.2.2 Osa lukiolaisista on kuormittuneita

Opiskelu lukiossa voi olla vaativaa ja kuormittavaa. Monet lukiolaisista kokevatkin opinnot vaativiksi (Vesänen ym. 2011, 13), ja lähes puolet lukiolaistytöistä ja joka neljäs -pojista kokee lukio-opinnot henkisesti raskaiksi (Tuijula 2019). Hel-poiksi opinnot kokee vain noin joka viides lukiolaistytty ja joka kolmas -poika (Tuijula 2019), ja usein lukiossa keskiarvot laskevat (Vesänen ym. 2011, 13). Lu-kio-opinnoissa haastavaksi on koettu esimerkiksi nopea opiskelutahti ja suuri työmäärä (Vesänen ym. 2011, 15; Saari 2017, 43; Tuijula 2019). Osa opiskelijoista myös kokee opintojen ja muun elämän yhteensovittamisen vaikeaksi ja vapaa-ajan määrän riittämättömäksi (Vesänen ym. 2011, 15; Tuijula 2019). Opintoihin liittyviä asioita saatetaan murehtia myös vapaa-ajalla (Saari 2017, 43). Opiskelu lukiossa vaatiikin opiskelijalta peruskoulua enemmän itsenäisyyttä sekä ajanhal-linnan ja suunnittelun taitoja (Saarelainen & Pohjalainen 2020; Tuovila ym. 2021, 46–47).

Lukiossa kuormitusta voi aiheuttaa opintoihin liittyvien valintojen tekemi-nen, joita opiskelijoiden pitää tehdä jo opintojen alussa, ja joilla voi olla vaiku-tusta myöhempään jatko-opintomahdollisuuksiin. Kaikki lukiolaiset eivät kuiten-kaan tiedä, mitä haluavat lukion jälkeen tehdä. (Vesänen ym. 2011, 43; Saari 2017, 20; Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 33; Tuovila ym. 2021, 47.) Lukiolaiset koke-vatkin ainevalintoja koskevat valinnat usein raskaaksi ja opintojen suunnittelu aiheuttaa monille stressiä (Saari 2017, 22, 36). Osa lukiolaisista saattaakin pelätä tekevänsä väärin koulutukseen liittyviä valintoja. Pelot ovat yleisempiä opin-noissa hyvin menestyvillä tytöillä sekä nuorilla, jotka eivät vielä tiedä, mitä ha-luavat opiskella. (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 32).

Lukiolaiset kertovat opintojensa edistymistä haittaaviksi syiksi yleisimmin oman asenteensa tai motivaationsa opiskelua kohtaan. Muita syitä ovat esimer-kiksi opetusmenetelmät ja opiskelutaidot, ihmissuhteet sekä opiskelukavereiden

puute. (Tuijula 2019.) Itselle sopivien työskentelytapojen ja opiskelutaitojen löytäminen onkin tärkeää lukio-opinnoissa pärjäämiselle (Saarelainen & Pohjalainen 2020). Lukiossa kiusatuksi tuleminen on harvinaisempaa kuin peruskoulussa, mutta muutama prosentti lukiolaisista kokee kiusaamista opintojensa aikana (Saari 2017, 21; Ikonen & Helakorpi 2019; Aalto-Setälä, Suvisaari, Appelqvist-Schmidlechner & Kiviruusu 2021). Yksinäisyyden kokemus sen sijaan on yleisempää ja koskettaa noin joka kymmenettä lukiolaista (Ikonen & Helakorpi 2019; Aalto-Setälä ym. 2021). Luokaton lukio voikin heikentää yhteisöllisyyden ja ryhmään kuulumisen tunnetta, ja sosiaalisten suhteiden muodostuminen voi jäädä lukiolaisten omalle vastuulle (Saarelainen & Pohjalainen 2020).

Myös opiskelijan kokemus terveydentilastaan voi olla yhteydessä opintojen edistymiseen (Tuijula 2019). Lukiolaistytöt kokevat terveydentilansa useammin keskinkertaiseksi tai huonoksi kuin pojat (Ikonen & Helakorpi 2019). Osalla lukiolaisista onkin erilaisia sairauksia ja terveysongelmia, jotka voivat haitata heidän opiskeluaan. Esimerkiksi erilaiset mielenterveysongelmat ovat yleisiä nuorilla. (Berg & Myllyniemi 2021, 20–21.) Kouluterveyskyselyissä on havaittu ahdistuksen yleistyneen lukiolaisilla, ja jopa joka viidennellä on kohtalaista tai vaikeaa ahdistusoireilua (Jahnukainen ym. 2021).

Lukiolaisten uupumus on merkittävä opintojen edistymistä haittaava tekijä (Saari 2017, 43–44; Tuijula 2019). Jopa 40 % lukiolaistytöistä ja lähes 30 % -pojista kokee olevansa uupunut (Tuijula 2019). Lukiolaisbarometrissä havaittiin noin joka kolmannen lukiolaisen olevan kuormittunut. He kokivat lukio-opinnot henkisesti kuormittavaksi ja heidän opiskeluintonsa oli vähäistä. Opinnot eivät tunnu heistä merkityksellisiltä ja niihin kaivattiin lisää tukea. Kuormittuneilla opinnot eivät edenneet omiin tavoitteisiin nähden yhtä hyvin kuin innostuneilla ja he olivat muita useammin miettineen lukio-opintojen keskeyttämistä sekä välivuoden pitämistä opintojen jälkeen. (Salmela-Aro & Hietajärvi 2019.) Pahimmillaan uupumus tai kuormittuneisuus voikin johtaa opintojen keskeytymiseen.

Tämän tutkimuksen teon aikana vaikuttanut koronapandemia on saattanut heikentää lukiolaisten hyvinvointia (Hietanen-Peltola, Vaara, Laitinen & Jahnukainen 2021).

kainen 2020; Aalto-Setälä ym. 2021). Kouluterveyskyselyssä havaittiin esimerkiksi ahdistuneisuuden ja masennusoireiden sekä yksinäisyyden kokemuksen lisääntyneen lukiolaisilla, erityisesti tytöillä (Aalto-Setälä ym. 2021). Myös avun saaminen opiskeluhuollosta on saattanut olla vaikeampaa poikkeusaikana, jolloin opiskelijoiden haasteet ovat voineet vaikeutua ja pitkittyä (Hietanen-Peltola ym. 2020; Wiss ym. 2021).

3 OPISKELUN JA HYVINVOINNIN TUKEA LUKIOSSA

3.1 Oppimisen ja opiskelun tuki

Lukio-opiskelijoiden tuen tarpeet ovat moninaisia ja tukea voidaan tarvita niin oppimiseen ja opiskeluun kuin hyvinvointiin (Saarelainen & Pohjalainen 2020). Lukiossa voidaankin tukea opiskelijoita monin eri tavoin. Esimerkiksi ryhmänohjaajat seuraavat opiskelijoidensa opintojen edistymistä ja huolehtivat yhteydenpidosta, aineenopettajat tukevat oppimaan oppimisen taidoissa ja erilaisten opiskelustrategioiden käytössä, opinto-ohjaajat antavat opiskelijoille henkilökohtaista ohjausta ja erityisopettajat tukevat erilaisissa oppimisen vaikeuksissa. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä opiskeluhuollon ja muiden ammattilaisten kanssa. (Opetushallitus 2019, 30–31; Tuovila ym. 2021, 46–47.)

Opiskelijoiden tulisikin tietää eri ammattilaisten työnkuvasta sekä siitä, keneltä voi saada tukea missäkin tilanteessa (Saarelainen & Pohjalainen 2020; Tuovila ym. 2021, 46–47). On kuitenkin huomattu, että tuen saaminen voi vaatia opiskelijoiden omaa aktiivisuutta (Saarelainen & Pohjalainen 2020). Luvuissa 3.1.1 ja 3.1.2 tarkastellaan tarkemmin oppimisen ja opiskelun tuen muodoista opiskelijan ohjausta sekä erityisopetusta ja oppimisen tukea.

3.1.1 Opiskelijan ohjaus

Lukio-opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista opintojen ohjausta ja muuta ohjausta (Lukiolaki 714/2018 25 §). Se on tärkeää varsinkin opintojen siirtymävaiheissa, kuten opintojen alkaessa ja päättyessä (Opetushallitus 2019, 29; Jahnuainen, Kivirauma, Laaksonen, Niemi & Varjo 2019, 37–39). Ohjausta voidaan antaa opintojaksomuotoisena opetuksena sekä henkilökohtaisena tai ryhmämuotoisena ohjauksena. Opinto-ohjaaja suunnittelee ja toteuttaa opinto-ohjauksen, ryhmänohjaaja toimii opiskelijaryhmänsä lähiohjaajana, ja aineenopettaja ohjaa aineensa opiskelutaidoissa ja oppimaan oppimisen taidoissa. (Opetushallitus

2019, 27–28.) Ohjauksen tavoitteena on tukea opiskelijan opiskelu- ja jatko-opintovalmiuksia, opintojen sujumista sekä elämänhallinnan ja -suunnittelun taitoja (Opetushallitus 2019, 351–352; Jahnukainen ym. 2019, 38). Ohjauksessa tulee huomioida opiskelijan yksilölliset lähtökohdat, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet (Opetushallitus 2019, 27).

Tutkimusten mukaan lukiolaiset ovat olleet pääosin tyytyväisiä saamaansa ohjaukseen (Vesänen ym. 2011, 43; Saari 2017, 16, 18; Tuijula 2019). Suurin osa lukiolaisista kokee saaneensa riittävästi opiskeluun liittyvää tietoa opettajilta sekä on saanut henkilökohtaista tukea ja ohjausta opintoihinsa (Tuijula 2019). Opinto-ohjaus on koettu hyödylliseksi opintojen sisältöjen ja suunnittelun asioissa (Saari 2017, 16, 18; Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 29; Tuijula 2019). Toisaalta lukiolaiset ovat kaivanneet enemmän henkilökohtaista ohjausta opintoihinsa, aikatauluttamiseen ja oman elämän suunnitteluun (Saari 2017, 15; Saarelainen & Pohjalainen 2020). Varsinkin opiskelijat, jotka eivät tiedä, mitä haluavat tehdä lukion jälkeen, voivat tarvita enemmän henkilökohtaista ohjausta (Vesänen ym. 2011, 43).

Uuden lukiolain myötä jokainen opiskelija laatii itselleen henkilökohtaisen opintosuunnitelman, johon sisältyy opiskelijan opiskelusuunnitelma, ylioppilastutkintosuunnitelma sekä jatko-opinto- ja urasuunnitelma (Lukiolaki 714/2018 26 §). Suunnitelma laaditaan opintojen etenemisen sekä jatko-opintoihin ja työelämään siirtymisen tueksi (Jahnukainen ym. 2019, 38). Se tehdään opintojen alussa ja sitä päivitetään säännöllisesti opintojen aikana (Lukiolaki 714/2018 26 §). Opintosuunnitelmaan voidaan kirjata myös tarvittavat erityiset opetusjärjestelyt ja tuen tarpeet (Opetushallitus 2019, 29).

3.1.2 Erityisopetus ja oppimisen tuki

Vasta vuonna 2019 voimaan tullut lukiolaki (714/2018 28 §) määritteli lukio-opiskelijoille oikeuden saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Erityisopetuksen tarve oli kuitenkin huomattu jo aiemmin. Esimerkiksi Mehtäläisen (2005) selvityksessä arvioitiin noin 5–10 %:lla lu-

kio-opiskelijoista olevan erityispedagogisia tuen tarpeita. Erityisopetusta oli silloin saatavissa vaihtelevasti vain joillakin lukioilla (Mehtäläinen 2005), ja opinto-ohjaajat ovat saattaneet vastata erityisopetuksesta (Sinkkonen, Kyttälä, Kiiskinen & Jäntti 2016). Ennen uuden lukiolain voimaantuloa tehdyn kartoituksen mukaan erityisopetusta oli saatavilla jo noin kolmessa lukiossa neljästä (Greus, Ikonen, Ojala, Saarelainen & Taipale 2019). Vaikka erityisopetuksen määrä lukioissa on kasvanut (Jahnukainen ym. 2019, 46), se on koettu riittämättömäksi (Mehtäläinen 2005; Greus ym. 2019). Toisaalta on myös pohdittu, onko erityisen tuen opiskelijoiden paikka ylipäättään lukiossa (Mehtäläinen 2005; Sinkkonen ym. 2016). Tuen hakemiseen ja saamiseen voikin siksi liittyä yhä leimaantumisen pelkoa (Saarelainen & Pohjalainen 2020).

Erityisopetuksella on kuitenkin paikkansa lukiossa, sillä myös lukiolaisilla on erilaisia oppimisvaikeuksia ja tuen tarpeita (Sinkkonen ym. 2016; Takala & Mäkelä 2019; Jahnukainen ym. 2019, 44). Myös opiskelijoilta itseltään kysyttäessä lähes joka neljäs lukiolaistytöistä ja joka kymmenes -pojista kaipaa opintoihinsa lisää tukea (Tuijula 2019), ja yli 90 % arvioi, että lukiossa tulisi järjestää erityisopetusta (Vesänen ym. 2011, 26).

Lukiossa oppimisen ja opiskelun tukea voidaankin tarvita monista syistä johtuen ja tuen kesto voi vaihdella väliaikaisesta koko opintojen ajan tarvittavaan tukeen (Saarelainen & Pohjalainen 2020). Tuen tarpeet voivat kohdistua esimerkiksi luku- ja kirjoitusvaikeuksiin, matemaattisiin tai tarkkaavuuden vaikeuksiin, mutta opiskelijoiden opiskelua voivat haitata myös erilaiset sairaudet ja vammat tai haastavat elämäntilanteet. Opiskelijalla on kuitenkin oikeus saada tukea sen syystä riippumatta. (Opetushallitus 2019, 30.)

Erityisopetuksen ja muun oppimisen tuen tarkoituksena on yhdenvertaistaa opiskelijoiden asemaa, auttaa opintojen suorittamisessa, edistää hyvinvointia ja jaksamista sekä antaa valmiuksia jatko-opintoja varten. Keskeistä on oppimisen vaikeuksien ennaltaehkäisy ja varhainen tunnistaminen. (Opetushallitus 2019, 30.) Lukiolain (714/2018 28 §) mukaan tuen tarvetta tuleekin arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti niiden aikana. Tuen tarpeen arviointi voi perus-

tua opiskelijan tai oppilaitoksen henkilökunnan havaintoihin, arviointimenetelmien kuten oppimisvaikeuksien seulontatestien tuloksiin tai tieto voi siirtyä opiskelijan mukana aiemmasta oppilaitoksesta (Sinkkonen ym. 2016; Opetushallitus 2019, 30; Greus ym. 2019; Niemi & Laaksonen 2020). Usein lukiossa opiskelijat päätyvät tuen pariin oman aktiivisuutensa tai seulontatestien kautta (Greus ym. 2019; Niemi & Laaksonen 2020). Aineenopettajien voikin olla haastavaa havaita opiskelijoiden tuen tarpeita, jos he opettavat opiskelijoitaan vain vähän ja ryhmäkoot ovat suuria (Niemi & Laaksonen 2020).

Oppimisen tuki suunnitellaan ja toteutetaan opiskelijan ja hänen opettajiensa yhteistyönä, ja tarvittaessa voidaan hyödyntää muita asiantuntijoita. Tukitoimet kirjataan opiskelijan suostumuksella hänen henkilökohtaiseen opinto-suunnitelmaansa. (Lukiolaki 714/2018 28 §; Opetushallitus 2019, 30.) Tukitoimista ei kuitenkaan tarvitse tehdä pedagogista arviota tai selvitystä, kuten perusopetuksessa (Perusopetuslaki 628/1998 16–17 §). Lukiolaki (714/2018 28 §) ei myöskään määrittele erilaisia tuen tasoja, kuten tehostettu ja erityinen tuki (vrt. Perusopetuslaki 628/1998 16–17 §), vaan lukiolaissa kerrotaan tuen tarjoamisen perusteena olevan opiskelijan yksilölliset tarpeet. Lukioden välillä voikin siksi olla eroa tukitoimien määrässä ja laadussa (Sinkkonen ym. 2016).

Lukiossa opiskelijan oppimista voidaan tukea esimerkiksi tuki- tai erityisopetuksella, opiskelun tai hyvinvoinnin opinnoilla, antamalla kokeiden tekemiseen lisää aikaa tai erillinen tila sekä muokkaamalla opiskelun aikataulua ja valintoja (Sinkkonen ym. 2016; Opetushallitus 2019, 31; Greus ym. 2019; Takala & Mäkelä 2019; Niemi & Laaksonen 2020). Opintojen sisältöjä ei kuitenkaan voida helpottaa ja pakolliset opinnot täytyy suorittaa lukion päättötodistusta varten (Sinkkonen ym. 2016, vrt. Perusopetuslaki 628/1998 17a §). Tukitoimien toteutusta ja vaikuttavuutta tulee seurata ja arvioida säännöllisesti (Opetushallitus 2019, 30).

Lukio-opiskelija voi saada tukea myös ylioppilaskokeen suorittamiseen. Ylioppilaskoetta varten voi saada erityisjärjestelyitä tai suoriutumiseen vaikuttavat tekijät voidaan ottaa huomioon kokeiden arvostelussa (Laki ylioppilastutkin-

nosta 501/2019 9, 18 §; YTL 2021). Ylioppilastutkintolautakunta päättää erityisjärjestelyiden saamisesta. Arvio perustuu opintojen aikana havaittuun tuen tarpeeseen ja käytettyihin tukitoimiin. (YTL 2021.) Tyypillisimmät erityisjärjestelyt ylioppilaskokeissa ovat lisäajan ja erillisen tilan käyttö (Greus ym. 2019; YTL 2021). Opiskelijoille tulee kertoa ylioppilaskokeen erityisjärjestelyistä ja antaa mahdollisuus kokeilla niiden toimivuutta opintojen aikana (Opetushallitus 2019, 31–32). Lukion erityisopettajat usein antavat arvioita, esimerkiksi opiskelijan lukivaikkeudesta, Ylioppilastutkintolautakunnalle (Greus ym. 2019; Takala & Mäkelä 2019; Niemi & Laaksonen 2020; YTL 2021).

3.2 Opiskeluhoolto

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013 3 §) määrittelee opiskeluhoollon olevan opiskelijan oppimista, terveyttä ja hyvinvointia edistävää ja ylläpitävää toimintaa. Opiskeluhoollon tavoitteena on edistää koko opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia sekä turvata varhainen tuki sitä tarvitseville (Hietanen-Peltola, Laitinen, Järvinen & Fagerlund-Jalokinos 2019, 11). Opiskeluhoolto jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen osa-alueeseen siten, että sen pääpaino on ennaltaehkäisevässä koko oppilaitosyhteisöön suunnatussa tuessa, jota täydennetään tarpeenmukaisella yksilöllisellä tuella (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 3 §). Jaosta huolimatta opiskeluhoollon tulisi olla toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 9 §). Opiskeluhoollon kokonaisuus on esitetty kuviossa 1.

Opiskeluhoolto

KUVIO 1. Opiskeluhoollon kokonaisuus (Tuovila ym. 2021, 49)

Opiskeluhoollon kokonaisuuteen sisältyy opiskeluhoollon palvelut, kuten psykologi-, kuraattori- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut, sekä erilaiset opiskeluhooltoryhmät, kuten opiskeluhoollon ohjausryhmä, oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä ja tapauskohtaisesti koottavat asiantuntijaryhmät. Opiskeluhooltoryhmät ovat monialaisia, eli niihin osallistuu oppilaitoksen opetushenkilökuntaa, opiskeluhoollon palveluiden edustajia sekä opiskelijoita ja huoltajia. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 3, 14 §.) Luvuissa 3.2.1 ja 3.2.2 kerrotaan tarkemmin yhteisöllisestä ja yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta sekä opiskeluhooltoryhmien toiminnasta.

3.2.1 Yhteisöllinen opiskeluhoolto

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilaitoksen toimintakulttuuria ja toimia, joilla edistetään kaikkien opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 4 §). Yhteisöllinen opiskeluhoolto on suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä osana oppilaitoksen arkea (Hietanen-Peltola ym. 2019, 12), ja hyvinvoinnin näkökulmat tulee ottaa huomioon kaikessa lukion toiminnassa (Opetushallitus 2019, 33). Yhteisöllinen

opiskeluhoitotyö onkin tärkeää, koska opiskeluympäristöllä ja -yhteisöllä on merkitystä opiskelijoiden hyvinvoinnille ja opintojen etenemiselle (Tuovila ym. 2021, 52) ja lisäämällä yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä voidaan vähentää yksilökohtaisen tuen tarvetta (Perälä ym. 2015, 78). Terveellistä ja turvallisesta opiskeluympäristöstä sekä hyvinvoivasta yhteisöstä hyötyvät myös kaikki oppilaitoksen jäsenet (Perälä ym. 2015, 78–79; Tuovila ym. 2021, 52).

Yhteisöllinen opiskeluhoito on jokaisen oppilaitoksen jäsenen tehtävä, mutta ensisijainen vastuu siitä on oppilaitoksen henkilökunnalla (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 4 §). Yhteisöllinen työ on monialaista eli opetushenkilöstön ja opiskeluhoitopalveluiden sekä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa yhteistyötä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 3 §; Perälä ym. 2015, 64; Opetushallitus 2019, 34; Hietanen-Peltola ym. 2019, 12; Tuovila ym. 2021, 55). Tärkeää on, että kaikki sitoutuvat toimintaan (Hietanen-Peltola ym. 2019, 49). Varsinkin opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota, koska se jää usein vähäiseksi (Hietanen-Peltola ym. 2019, 19–20; Wiss ym. 2019).

Suuri osa yhteisöllisestä työstä tapahtuu oppilaitoksen arjessa muun toiminnan ohessa, esimerkiksi osana opetusta (Hietanen-Peltola ym. 2019, 49; Tuovila ym. 2021, 53). Yhteisöllistä työtä kuitenkin ohjaavat erilaiset opiskeluhoillon ryhmät. Opiskeluhoillon ohjausryhmä suunnittelee, kehittää, ohjaa ja arvioi opiskeluhoiltoa yleistasolla (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14 §). Se linjaa yhteiset tavoitteet opiskeluhoillon toiminnalle ja tukee niiden saavuttamisessa (Perälä ym. 2015, 39; Hietanen-Peltola ym. 2019, 13). Ryhmään osallistuu opetushenkilöstöä, opiskeluhoillon palvelujen edustajia, opiskelijoiden ja huoltajien edustajia sekä tarvittaessa muita yhteistyötahoja. Sen tarkemmasta kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista päätetään paikallisesti. (Perälä ym. 2015, 39; Opetushallitus 2019, 34.)

Yhteisöllisen hyvinvointityön kannalta tärkeä opiskeluhoillon ryhmä on oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä (Hietanen-Peltola ym. 2019, 22; Tuovila ym. 2021, 56). Sitä saatetaankin kutsua esimerkiksi hyvinvointiryhmäksi tai

yhteisölliseksi ryhmäksi (Hietanen-Peltola ym. 2019, 10). Se vastaa opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14 §). Opiskeluhooltoryhmä laatii oppilaitoskohtaisen opiskeluhooltosuunnitelman, johon kirjataan opiskeluhoollon toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen suunnitelma, kuten esimerkiksi opiskeluhoollon kokonaistarve ja palvelut, yhteisöllisen opiskeluhoollon toimintatavat, yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestäminen, yhteistyö opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa sekä opiskeluhooltosuunnitelman toteuttaminen ja seuranta (Perälä ym. 2015, 42; Opetushallitus 2019, 36–40).

Oppilaitoskohtaisen opiskeluhooltoryhmän tehtäviin kuuluu vastata oppilaitosympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja yhteisön hyvinvoinnista sekä kehittää ja toteuttaa hyvinvointia ja oppimista tukevaa toimintaa (Perälä ym. 2015, 42–43; Hietanen-Peltola ym. 2019, 28). Opiskeluhooltoryhmän työskentely on yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää, ja se voi kohdistua tiettyyn ryhmään tai koko yhteisöön (Perälä ym. 2015, 80; Hietanen-Peltola ym. 2019, 49; Tuovila ym. 2021, 53). Ryhmää johtaa nimetty edustaja ja sen tarkemmasta kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista päätetään paikallisesti (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14 §). Myös tämä ryhmä on kokoonpanoltaan monialainen eli siihen kuuluu opetushenkilöstöä, opiskeluhoollon palveluiden edustajia, opiskelijoiden ja huoltajien edustajia sekä tarvittaessa muita yhteistyötahoja (Perälä ym. 2015, 42; Hietanen-Peltola ym. 2019, 22; Tuovila ym. 2021, 55). Yhteisöllisessä opiskeluhoollossa asioita käsitellään yleisellä ja yhteisön tasolla, eikä yksittäisten opiskelijoiden asioista saa keskustella (Hietanen-Peltola ym. 2019, 22; Wiss ym. 2019; Wiss ym. 2021; Tuovila ym. 2021, 56). Toiminta edellyttää perehtymistä ja sitoutumista, riittäviä resursseja, pysyviä rakenteita sekä tarpeeksi usein kokoontumista (Perälä ym. 2015, 42; Hietanen-Peltola ym. 2019, 23, 26; Wiss ym. 2019; Tuovila ym. 2021, 52–53).

3.2.2 Yksilökohtainen opiskeluhoolto

Yhteisöllinen tuki ei aina riitä tukemaan kaikkien opiskelijoiden hyvinvointia, vaan osa opiskelijoista tarvitsee lisäksi yksilöllistä tukea (Perälä ym. 2015, 112).

Yksilökohtainen opiskeluhoito sisältää yksittäiselle opiskelijalle annetut opiskeluhoitoon palvelut, kuten opiskeluterveydenhuollon palvelut ja opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhoitoon (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 5 §). Sen tavoitteena on edistää opiskelijan hyvinvointia, terveyttä ja opiskelukykyä (Opetushallitus 2019, 34).

Yksilökohtaisella työllä pyritään ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä ja huolehtimaan tuen järjestämisestä varhaisessa vaiheessa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 2 §; Opetushallitus 2019, 34). Tuen tarpeet voidaan tunnistaa esimerkiksi terveystarkastuksissa, oppilaitoksen henkilökunnan havaintojen avulla, opiskelija voi itse ottaa yhteyttä tai tieto tuen tarpeesta voi siirtyä aiemmasta oppilaitoksesta (Perälä ym. 2015, 114; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 23 §). Sekä opiskelijoilla että lukion henkilökunnalla tulee olla riittävät tiedot opiskeluhoitoon palveluista ja tukiprosessista, koska opiskelijoilla on oikeus saada opiskeluhoitoon palveluita, ja henkilökunnalla on velvollisuus ohjata opiskelijat opiskeluhoitoon palveluihin (Perälä ym. 2015, 119; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 9, 11 §).

Kun opiskelijan tilanteesta on herännyt huoli, keskustellaan yleensä ensin opiskelijan kanssa ja arvioidaan tuen tarvetta (Perälä ym. 2015, 114). Opettajat ja opiskeluhoitoon henkilöstö voivat myös keskustella huolen aiheistaan ennen yhteydenottoa opiskelijaan (Perälä ym. 2015, 107; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 23 §). Jos oppilaitoksen tai opiskeluhoitoon työntekijä arvioi, että opiskelija tarvitsee psykologi- tai kuraattoripalveluja, hänen on otettava yhteyttä opiskeluhoitoon yhdessä opiskelijan kanssa ja annettava tuen kannalta tarpeelliset tiedot (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 16 §). Opiskelijan tulee päästä keskustelemaan psykologin tai kuraattorin kanssa seitsemän arkipäivän kuluessa ja kiireellisissä tapauksissa samana tai seuraavana työpäivänä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 15 §). Terveystieteiden vastuuhoitoon pitää päästä välittömästi ja ilman ajanvarausta (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 17 §).

Suositukseen nähden lukioissa on keskimäärin runsaasti terveydenhoitajia opiskelijamäärään suhteutettuna (Wiss ym. 2019). Lääkärien, kuraattoreiden sekä psykologien määrää taas tulisi hieman lisätä (Wiss ym. 2019; Wiss ym. 2021). Esimerkiksi psykologipalveluita ei ollut lainkaan saatavilla 8 %:lla lukioista ja lääkäripalvelut puuttuivat 14 %:lta (Wiss ym. 2021). Kouluterveyskyselyn mukaan pieni osa lukiolaisista kertookin jääneensä ilman yksittäistä opiskeluhuollon palvelua, vaikka on yrittänyt sitä hakea (Jahnukainen ym. 2021).

Opiskelijan tilanteesta riippuen hänelle riittävää tukea voi olla yhden opiskeluhuollon ammattilaisen palvelut, mutta joskus opiskelija voi tarvita myös monialaista tukea (Perälä ym. 2015, 114; Tuovila ym. 2021, 49). Silloin kootaan tapauskohtainen monialainen asiantuntijaryhmä, johon osallistuu tarvittavat opiskeluhuollon ja opetushenkilöstön edustajat sekä opiskelija huoltajineen (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14 §). Yhteistyö opiskelijan kanssa on tärkeää ja hänen mielipiteensä tulee ottaa huomioon, joten myös asiantuntijaryhmän koostamiseen tarvitaan opiskelijan suostumus (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 18–19 §). Monialaisen ryhmän kokoukset kirjataan ylös opiskeluhuollotokertomukseen, ja tiedot ovat salassa pidettäviä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14, 20 §). Asiantuntijaryhmän jäsenet voivat kuitenkin keskenään jakaa tietoja, joita tarvitaan opiskelijan tuen järjestämisessä, tai konsultoida muita asiantuntijoita (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 19, 23 §). Monialainen asiantuntijaryhmä voi kokoontua useita kertoja, sillä opiskelijan asian selvittely ja ratkaisu voivat vaatia useita kokouksia. Tilannetta on myös hyvä seurata ja arvioida tuen vaikuttavuutta. (Perälä ym. 2015, 96.)

Jos yksilökohtaisen opiskeluhuollon palvelut eivät ole riittäviä opiskelijalle, hänet ohjataan muiden palveluiden pariin (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 15 §; Perälä ym. 2015, 94). Osa opiskelijoista tarvitseekin opiskeluhuollon lisäksi tukea tai hoitoa oppilaitoksen ulkopuolisilta tahoilta (Perälä ym. 2015, 116). Esimerkiksi mielenterveyden häiriöiden hoito ei varsinaisesti kuulu opiskeluhuollon tehtäviin (Tuovila ym. 2021, 92).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä lukion opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaisilla on lukio-opiskelijoiden hyvinvoinnista sekä opiskelun ja hyvinvoinnin tuesta. Tutkimuksessa tarkastellaan millaisena lukiossa työskentelevät ammattilaiset näkevät opiskelijoiden hyvinvoinnin olevan, millaisia tukimuotoja lukiossa on opiskelijoille tarjolla sekä millainen merkitys monialaisella työllä on opiskelijoiden opiskelun ja hyvinvoinnin tuelle. Tutkimuksen tavoitteiden perusteella muodostui seuraavanlaiset tutkimuskysymykset:

1. Mistä lukio-opiskelijoiden hyvinvointi muodostuu?
2. Miten lukiossa tuetaan opiskelijoiden opiskelua ja hyvinvointia monialaisesti?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen osallistujat

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, koska kiinnostuksen kohteena on lukiossa työskentelevien ammattilaisten näkemykset opiskelijoiden hyvinvoinnista sekä opiskelun ja hyvinvoinnin tuesta. Osallistujien valinnassa painotui heidän tietonsa tai kokemustensa määrä tutkittavasta aiheesta, koska tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa otoksen koko jääkin usein pieneksi ja osallistujat voidaan valita tarkoituksenmukaisesti ja harkiten. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 59; Patton 2015, 52–53, 264; Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.)

Tutkimukseen osallistui yhdeksän henkilöä. Heistä neljä työskenteli opiskeluhuollon kuraattorina, kaksi erityisopettajana, kaksi opinto-ohjaajana sekä yksi opiskeluhuollon psykologina lukiossa. Opinto-ohjaajia pyydettiin mukaan tutkimukseen, koska ensimmäisissä haastatteluissa heidän roolinsa tuli vahvasti esiin osana opiskelun tukea. Haastateltavia etsittiin Keski-Suomen lukioiden verkkosivujen kautta ja heihin otettiin yhteyttä sähköpostilla, jossa kerrottiin tutkimuksen sisällöstä ja tarkoituksesta, suostumuksesta osallistua tutkimukseen sekä tutkimuksen tietosuojasta (ks. liite 1–3). Tutkimukseen osallistumisen edellytyksenä oli työkokemus lukiossa, opiskelun tai hyvinvoinnin tukeen liittyvä ammattinimike sekä tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen.

5.2 Aineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla lukioiden opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaisia syksyn ja talven 2020–2021 aikana. Haastatteluista kuusi toteutettiin etäyhteyksien avulla käyttäen Zoom- ja Teams-sovelluksia, yksi puhe- luvun avulla ja kaksi tapaamalla haastateltavan työpaikalla. Haastateltavat saivat valita heille sopivan haastattelutavan ja -ajankohdan (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 73–74). Haastattelut kestivät 29–87 minuuttia ja ne äänitettiin ääninauhurilla.

Haastattelut olivat luonteeltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluita, joissa osallistujia pyydettiin kertomaan samoista aihealueista, mutta yksittäisten kysymysten määrät ja muotoilut vaihtelivat tilanteen mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Haastatteluiden teemat liittyivät käsityksiin opiskelijoiden hyvinvoinnista, opiskelun ja hyvinvoinnin tuen käytänteistä sekä monialaisen työn ja opiskelijoiden tuen kehittamisestä lukiossa. Haastattelun teemat ja niihin liittyvät käsitteet ja kysymykset muotoutuivat teorian ja aiempien tutkimusten perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Kysymykset oli muotoiltu avoimiksi, jotta haastateltavat saivat kertoa niistä vapaasti omin sanoin. Haastattelun etuna onkin sen joustavuus, koska kysymyksiä voi toistaa, tarkentaa tai muotoilla uudelleen tilanteen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66–67; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

5.3 Aineiston analyysi

Aluksi haastatteluiden äänitiedostot litteroitiin sanan tarkkuudella, koska tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli puheen sisällöt eivätkä kielelliset vivahteet (ks. Ruusuvuori & Nikander 2017, 427; Tuomi & Sarajärvi 2018, 53). Litteroinnin yhteydessä aineisto pseudonymisoitiin eli litteraateista poistettiin haastateltaviin liittyvät suorat tunnistetiedot, kuten henkilöiden ja paikkakuntien nimet, ja haastateltavien nimet korvattiin merkeillä H1–H9 (ks. Ruusuvuori & Nikander 2017, 438). Litteroitu aineisto sekä siitä tehdyt analyysit tallennettiin tietoturvasestisesti yliopiston henkilökohtaiselle verkkoasemalle, joka on suojattu käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 134 sivua fontilla Book Antiqua fonttikoon ollessa 12 ja rivivälin 1,5.

Aineiston analyysi alkoi aineistoon tutustumisesta, jonka jälkeen sitä järjesteltiin ja luokiteltiin, ja lopulta analysointiin ja tulkittiin (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 10; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Aineistoon tutustuttiin kuuntelemalla haastatteluita sekä lukemalla litteraatteja useaan kertaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143). Aineiston luokittelussa ja analysoinnissa hyödynnettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineistoa analysoitiin aineistolähtöisesti,

mutta esimerkiksi luokkien nimeämisessä ja jaottelussa hyödynnettiin lakien ja aiempien tutkimusten käyttämiä käsitteitä. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 150; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110.) Sisällönanalyysin avulla aineistoa jäsenneltiin ja luokiteltiin, jotta siitä löydettäisiin tutkimuskysymysten kannalta keskeiset asiat (Hirsjärvi & Hurme 2001, 147; Ruusuvuori ym. 2010, 15; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Aluksi aineistosta poimittiin opiskelijoiden hyvinvoinnin ilmaukset ja opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ilmaukset, jonka jälkeen niitä ryhmiteltiin tarkemmin alateemoihin ja -luokkiin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Luokittelun jälkeen aineistoa tarkasteltiin jaottelun mukaisesti ja arvioitiin sen sopivuutta, kuten luokkien samankaltaisuutta, eroavuutta ja merkityksellisyyttä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 149; Ruusuvuori ym. 2010, 18–19; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–123).

5.4 Eettiset ratkaisut

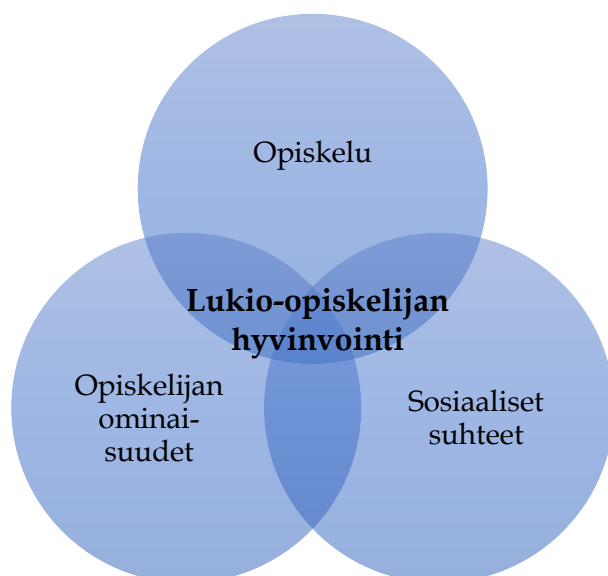
Tutkimuksen eettisyys on tärkeä osa laadullista tutkimusta. Eettisyys on huomioitu tässä tutkimuksessa pyrkimällä laadukkaaseen tutkimukseen ja raportointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147–149.) Eettiset kysymykset on huomioitu esimerkiksi haastateltavien informoinnissa sekä aineiston käsittelyssä ja säilyttämisessä (Patton 2015, 496–497; Hyvärinen 2017, 32). Haastateltaville annettiin tietoa tutkimukseen osallistumisesta lähettämällä heille etukäteen sähköpostilla tutkimuksen tiedote, tutkimuslupalomake ja tietosuojailmoitus (ks. liite 1–3). Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja haastateltaville kerrottiin mahdollisuudesta peruuttaa osallistumisensa milloin tahansa. Eettisyys huomioitiin litteroimalla aineisto tarkasti ja poistamalla siitä tiedot, joista haastateltavat voisi tunnistaa. Aineisto säilytettiin tietoturvallisesti ja sitä käytetään vain tähän tutkimukseen. Tutkimuksen julkaisun jälkeen aineisto poistetaan. Eettisyys huomioitiin aineiston analyysissä ja tulosten raportoinnissa siten, että ne on tehty mahdollisimman luotettavasti. Eettinen tutkimus onkin vastuullisesti, perustellusti ja hyvin tehty tutkimus (Patton 2015, 496–497; Hyvärinen 2017, 32; Tuomi & Sarajärvi 2018, 149).

Tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on myös otettu huomioon oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013 22 §), joka kieltää yksittäistä opiskelijaa koskevien salassa pidettävien tietojen luovuttamisen ulkopuolisille henkilöille. Haastattelukysymykset muotoiltiin siten, että opiskelijoiden hyvinvoinnista ja opiskelun ja hyvinvoinnin tuesta voi kertoa yleisellä tasolla eikä yksittäisten opiskelijoiden anonymiteetti vaarannu. Lain määräykset huomioitiin myös tutkimuksen tuloksia kirjoittaessa siten, että aineistoesimerkeistä ei voi tunnistaa yksittäisiä opiskelijoita.

6 MONIALAINEN OPISKELUN JA HYVINVOINNIN TUKI LUKIOSSA

6.1 Opiskelijan hyvinvoinnin osa-alueet

Tulosten mukaan lukio-opiskelijan hyvinvointi muodostuu kolmesta osa-alueesta: 1 opiskelusta, 2. opiskelijan ominaisuuksista ja 3. sosiaalisista suhteista. Hyvinvoinnin osa-alueet on esitetty kuviossa 1, ja niitä tarkastellaan tässä tutkimuksessa pääosin erillisinä, vaikka todellisuudessa hyvinvointi on monimuotoinen kokonaisuus, jonka osa-alueita ei voi täysin erottaa toisistaan.

KUVIO 2. Lukio-opiskelijan hyvinvoinnin osa-alueet

Tulosten mukaan lukiolaisista suurin osa voi hyvin, mutta opiskelijoiden hyvinvoinnissa voi olla paljon vaihtelua yksittäisten opiskelijoiden välillä.

Yleisesti niinku lukioikäiset, kun meillä on isot määrät opiskelijoita, niin ei oo yhtä ainutta kokemusta opiskelijoilla, vaan hyvinvointi jakautuu janamaisesti ajatellen hyvin niinkun laidasta laitaan. On nuoria, jotka voi niin huonosti, et ne ei voi tulla kouluun ollenkaan, ja sit on nuoria, jotka voi käydä koulua tiukalla aikataululla ja isolla kurssimäärällä. (H3)

Alaluvuissa 6.1.1–6.1.3 tarkastellaan seuraavaksi tarkemmin eri hyvinvoinnin osa-alueiden sisältöjä ja niiden merkitystä lukio-opiskelijan hyvinvoinnille.

6.1.1 Opiskelu

Aineiston perusteella lukio-opinnot voivat itsessään lisätä tai heikentää opiskelijan hyvinvointia. Opiskelun vaativuus, opintoihin liittyvät valinnat, opiskelijan oppimisvaikeudet ja heikot akateemiset taidot sekä etäopiskelu voivat heikentää opiskelijan hyvinvointia. Opiskelun etenemisen taas ajatellaan kertovan opiskelijan hyvinvoinnin tilasta.

Opiskelun eteneminen. Tulosten mukaan yksi hyvinvoinnin mittari lukiossa on opiskelun eteneminen. Opintojen sujumattomuuden ajatellaan voivan olla merkki opiskelijan hyvinvoinnin haasteista, ja hyvinvoivan opiskelijan vuorostaan ajatellaan etenevän opinnoissaan. Opettajat seuraavatkin opiskelijoiden opintojen etenemistä ja tarkkailevat sujumattomuuden merkkejä, kuten: ”kursseja jää kesken tai niistä tulee tosi huonoja arvosanoja, alkaa olla paljon poissaoloja, ei palauta tehtäviä, ei osallistu tunneilla” (H9). Opintojen etenemisen pulmien ajatellaan myös olevan helposti havaittavissa ja helppoja ottaa puheeksi: ”Ne on niitä näkyviä juttuja, mihin on helppo puuttua.” (H2).

Lukio-opintojen sujumattomuuden ei kuitenkaan ajatella johtuvan opiskelijan tahallisesta toiminnasta: ”Kun koulu alkaa takkuaan, niin ainahan siellä on joku syy taustalla. Et eihän nuori, joka lukioon on tullu, niin kiukutellakseen tai niinkun tahalleen vaikka viivästä opintoja tai jätä opintoja, jotain kursseja, suorittamatta tai tuu paikalle tai jotain.” (H3). Jos lukiolaisen opinnot eivät etene, ajatellaan niiden taustalla olevan esimerkiksi hyvinvoinnin tai oppimisen pulmia: ”Harvoin ne on laiskuusongelmia, että nuorta ei saada toisen asteen koulutukseen osallistumaan, et kyllä se hyvin usein tulee just sieltä oppilaan hyvinvoinnista.” (H8).

Toisaalta haastateltavat toivat esiin, että opiskelijan opinnot voivat sujua hyvin, vaikka hänellä olisi hyvinvoinnin pulmia. Ne kuitenkin lopulta heijastuvat myös opiskeluun: ”Kyllähän se pian näkyy, sitte kurssit rupee menemään niinku keskenkin.” (H3).

Opiskelun vaativuus. Haastateltavat ajattelevat opiskelun lukiossa olevan oppisisällöiltään vaativampaa kuin opiskelun peruskoulussa. Lukiossa opiskelu on myös itsenäisempää, joten se vaatii opiskelijalta oman opiskelun ohjaamisen

taitoja: ”Pitäis olla kyvyt ottaa vastuuta omasta oppimisesta” (H6). Opiskelijan hyvinvoinnin tulisi myös olla riittävällä tasolla, jotta hän selviytyy vaativista opinnoistaan: ”Lukio-opinnot on kuitenkin niin vaativat, että jos siellä joku osa-alue elämässä niin kun menee vähän huonommin, niin se tietysti heijastuu oletettavasti myös lukio-opiskeluun.” (H5).

Tärkeänä pidettiin erityisesti opintojen aloittamisen ajankohtaa, jolloin opiskelijoiden tulisi nopeasti orientoitua lukio-opiskeluun ja omaksua sopivat opiskelutavat, jotta he etenevät opinnoissaan suunnitelman mukaisesti.

Kauheen tärkeätä lukion alku myös, jotenkin saada ne kaikki siihen samalle kartalle. - - Jos siihen havahdutaan liian myöhään, niin sitten se vaatii tosi paljon siltä nuorelta, että hän pystyy sitten vielä jotenkin pääsemään siihen normaaliin opiskelutahtiin ja opiskelujen etenemiseen. (H1)

Opintojen alussa opiskelijoita voidaan myös motivoida opiskeluun esimerkiksi kertomalla oppiaineen sisällöstä ja merkityksestä. Opiskelun kokeminen merkityksellisenä voikin lisätä opiskelijan hyvinvointia: ”Se myös lisää sen nuoren hyvinvointia, kun se ymmärtää, mitä merkitystä tällä, kun mä istun täällä tunnilla ja jaksaa sitten paremmin tehdä niitä töitä.” (H3).

Valintojen tekeminen. Lukio-opintojen aikana opiskelija joutuu tekemään monia omaan tulevaisuuteensa vaikuttavia valintoja. Erilaisten valintojen mahdollisuuksien määrä ja niiden merkityksellisyys opiskelijan tulevaisuudelle voivat lisätä opiskelijan psyykkistä kuormitusta.

Nykypäivän lukio on rakenteeltaan aika kuormittava ja synnyttää varmasti myös sitä kuormitusta, loppuun palamista ja ahdistuneisuutta ja vaikka mitä. Et näissä rakenteissa on niin paljon sellasta. On niin valtavasti sulla vaihtoehtoja, valinnan mahdollisuuksia. (H2).

Ylioppilaskokeen arvosanoilla on suuri merkitys jatkokoulutukseen pääsemiselle, mikä voi lisätä opintoihin liittyvää kuormitusta ja stressiä. Joillakin opiskelijoilla psyykkisen kuormituksen määrä voi nousta hyvin korkeaksi ja jopa muodostaa riskin opintojen keskeyttämiselle.

Tietysti tää paine, mikä nykyään on. Ylioppilaskokeet merkkää niin älyttömästi sinne jatkoon pääsyyllä, niin se näkyy heti ykköstarolla, et niitä alkaa ahdistaa se. Joillekki se ahdistus käy niin ylivoimaseksi, että lopettaa sen lukion, että sitte hakee jotain stressittömämpää ja toisaalta itselle sopivampaaki opiskelumuotoo. (H7)

Liiallisen kuormituksen välttämiseksi opiskelijat voivat joutua tekemään opintoihinsa liittyviä valintoja, kuten suuntaamaan omia voimavarojaan sellaisiin opintokokonaisuuksiin, joista on hyötyä heidän ylioppilaskirjoituksissaan ja jättämään muita opintoja vähemmälle huomiolle: ”Nuorten pitää vielä tarkemmin miettiä, mitkä on ne itelle tärkeet aineet, mistä sää haluut oikeesti tavoitella niitä korkeimpia mahdollisia arvosanoja, ja sit ihan suosiolla jättää niitä jotain muita kursseja joko kokonaan pois tai hyväksyä sitte, että niistä tulee huonompia numeroita. Joutuu sit arvottamaan niitä opintojaan eri tavalla.” (H9).

Oppimisvaikeudet tai heikot akateemiset taidot. Opiskelijat tulevat luki-oon erilaisista lähtökohdista ja osa opiskelijoista tarvitsee enemmän tukea opiskeluunsa: ”Toisen asteen koulutus on kuitenkin niinku tavallaan kaikille, niin se tuen tarve ei mun mielestä häviä mihinkään.” (H5). Opiskelu voikin tuntua haastavalta ja vaatia enemmän vaivaa, jos opiskelijalla on esimerkiksi oppimisvaikeuksia, heikot opiskelutaidot tai puutteita akateemisissa taidoissa: ”Nuori jolla ehkä valmiudet ei ihan riitä siihe lukio-opetukseen, nii lähtökohtaisesti pitäis jaksaa ponnistella aika paljon ja suhtautua siihen opiskeluun sillain vakavasti.” (H1).

Lukiossa oppimisvaikeuksia voidaan kartoittaa esimerkiksi ensimmäisen opintovuoden aikana lukitestillä, jotta opiskelijoille voidaan tarjota varhaista tukea opiskeluun ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä tai niiden kasautumista.

Hyvä että kaikki noi lukitapaukset niinku jää heti ykkösellä haltuun, kun tehään se luki-seula ja sen perusteella kutsutaan sitte haastatteluun ja tehään yksilötestit niille, jotka on jääny siinä kiinni ja ohjataan sitte opiskelutaitojen kurssille. - - Sitte päästään taas miettimään niitä erityisjärjestelyitä heille, joilla on sitte oppimisen vaikeuksia, jotka sitte voi kumuloitua jotenki kaikenlaisiin sitoutumisen ongelmiin ja kaikenlaisiin vaikeuksiin niinku koulunkäynnin suhteen, jos niihin ei saada apua ajoissa. (H7)

Myös opintojen pidentäminen voi auttaa vähentämään opinnoista aiheutuvaa kuormitusta. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan halua pidentää opintojaan: ”Välillä opiskelijoilla on kauheen tiiviinä omassa mielessä se ajatus siitä, että se on pakollinen se kolme vuotta, että ei halua tai jaksaa tai näe omalla kohallaan jostain syystä hyvänä vaihtoehtona sitä opintojen pidentämistä. Sit mää ajattelen, että siihen tulee semmosta turhaakin painetta siihen opiskeluun.” (H4)

Etäopiskelu. Tulosten mukaan etäopiskelu saattaa heikentää opiskelijan hyvinvointia. Yleisesti korona-aika on lisännyt elämään epävarmuutta ja saattanut karsia hyvinvointia tukevia asioita: ”Ehkä enemmän on semmosta kuormitusta sitte lukiolaisilla tällä hetkellä verrattuna vaikka viimesiin vuosiin, millo ei oo ollu tätä koronatilannetta” (H9). Osalle opiskelijoista etäopetuksen vaatima itsenäinen opiskelu on myös ollut vaikeaa, mutta osalle se on ollut mielekästä eikä ole haitannut opintojen edistymistä.

Ne kelle toiminnanohjaus ei oo haaste, ketkä etenee opinnoissaan lähiopetuksessa, niin etenee kyllä muuten mun kokemuksen mukaan myös niinkun etäaikana. Sit taas ne ketkä tarvii hyvin strukturoituja ja vahvaa sellasta, et joku sanoo miten tehdään, niin heille se on voinu olla hankalaa. (H5)

Osalla se on tuonu rauhaa, osa tykkää olla kotona. Tykkää siitä, ettei tarvii matkustaa. Osa kokee jopa, et ku meillä on saanu valita, osallistuuko etäopetukseen vai tekeekö itsenäisesti, eli niinku omaa tahtia kurssia, nii on kokenu tehokkaammaks sen, että ei tarvii mennä ryhmän mukana, vaan saa tehdä myöskin omaa tahtia. Mutta sit taas on oppilaita, joista on todella iso huoli ja etäopiskelutaidot on huonot ihan suoraan sanottuna. (H8)

Etäopiskelun kerrottiin myös vaikeuttavan hyvinvoinnin pulmien havaitsemista, koska opiskelijoita ei kohdata samalla tavalla kuin lähiopetuksen aikana. Välttämättä heitä ei näe lainkaan, jos kamerat pidetään etäopetuksen aikana kiinni: ”Me ei nähdä mitä siellä kotona tapahtuu etäyhteyksien päässä, kun monestikaan opiskelijat ei oo kuvan kera teamsseissä.” (H2). Opiskelijoiden ongelmat saattavat myös päästä kasautumaan etäopetuksen aikana helpommin: ”Jotka tarttee tukea erilaisista syistä koulupäivän ja arjen onnistumiseen, niin ne ongelmat on kasvanu todella todella paljon ja myös semmoselle huolen ja niinku moniongelmaisuuuden tasolle, jota harvoin lähiopetuksessa tulee.” (H8).

Yhteenvedona voidaan todeta, että opiskeluun liittyvillä tekijöillä on paljon merkitystä opiskelijan hyvinvoinnille lukiossa. Opiskelu voi tukea hyvinvointia ja olla voimavara elämässä, jos opinnot etenevät ja ne koetaan mielekkääksi. Toisaalta osa opiskelijoista kuormittuu lukio-opintojen vaativuudesta, valintojen tekemisestä ja etäopiskelusta, ja osa opiskelijoista tarvitsee tukea opiskeluunsa oppimisvaikeuksiensa tai heikkojen akateemisten taitojensa vuoksi.

6.1.2 Opiskelijan ominaisuudet

Tulosten mukaan opiskelijan ominaisuudet, kuten hänen arjen hallinnan taitonsa, mielenterveyden tilansa, persoonallisuuden piirteensä sekä kykynsä tarkastella omaa hyvinvointiaan ja hakeutua tarvittaessa tuen pariin, ovat yhteydessä hänen hyvinvointiinsa.

Arjen hallinta. Opiskelijan taidot hallita ja suunnitella arkeaan liittyvät hänen hyvinvointiinsa. Haastateltavien mukaan opiskelijan fyysisistä perustarpeista huolehtiminen, kuten riittävä ravinnon, unen ja fyysisen aktiivisuuden määrä, on tärkeää hyvinvoinnin kannalta. Puutteet perustarpeiden täyttymisessä voivatkin olla merkkejä siitä, että opiskelija voi huonosti, tai ne voivat olla riski hyvinvoinnin pulmille: ”Ihan nää semmoset perusjutut: riittävä nukkuminen ja järkevä syöminen ja ulkoilu ja nii edelleen. Jos se homma ei toimi, ni yleensä se opiskelija voi enemmän tai vähemmän huonosti. Tai jos ei vielä voi huonosti, ni ainaki iso riski siihen, että kohta voi huonosti.” (H1). Perustarpeista huolehtiminen ja arjen hallinta taas tukee opiskelijan jaksamista ja opiskelua: ”Hyvinvoiva opiskelija on semmonen, jolla on se arjen hallinta sellanen, et hän psyykkisesti ja fyysesti on siinä kunnossa et hän jaksaa aamulla herätä, tulla kouluun, osallistua oppitunneille.” (H2).

Tärkeänä nähtiin myös, että opiskelijalla on vapaa-ajallaan mielekästä tekemistä, eikä hän käytä kaikkea aikaansa opiskeluun: ”Opiskelu ei oo se ainut sisältö siinä elämässä ja on muitaki harrastuksia, et vapaa-ajallaki tekee muutaki ku vaan opiskelee.” (H9). Toisaalta opiskelija joutuu suunnittelemaan ajankäyttöään, kuten opiskeluun ja vapaa-aikaan käytettävää aikaa. Opiskelijoilta saate taankin lukioikäisenä odottaa itsenäistä ajanhallintaa, mutta osa opiskelijoista voi tarvita siihen tukea.

Miten sun omat toiveet toteutuu tulevina päivinä. Jos sää haluat sinne rauhaa, ni siellähän ei ole merkintöjä. Mut jos sä haluat sinne tota tapaamisia kavereitten kanssa ja samaan aikaan sulla on tehtäviä palauttamatta, niin kyl sun kannattaa mieltä, että yhdistyykö ne, palauttaako kaverit samoja tehtäviä, että teettekö samassa tilassa ja välillä jutlette ja taas teette omaa tehtävää. Vai tarkottaako se sitä, että sää teet tehtävää ja tapaat kavereita eri aikaan. Tämmönen suunnitelmallisuus useilla opiskelijalla on niinku heikko. Voi olla, että koti ja vanhemmat on ollu niitä kodin kalenterin aikatauluttajia - - ja sit monella lukiolaisella vanhemmat vähän niinku sanoo, et nyt sä oot aikuinen, et hoidat ihan niinkun susta parhaalta tuntuu. (H8)

Esimerkiksi toiselle paikkakunnalle opintojen vuoksi muuttanut opiskelija voi joutua huolehtimaan hyvin itsenäisesti arjestaan ja hyvinvoinnistaan ja tarvita niihin tukea esimerkiksi opiskeluhuollolta.

Varsinkin he, jotka muuttaa peruskoulusta suoraan lukioon jonnekin vaikka toiselle paikkakunnalle ja asuu itekseen, niin kyl mää ajattelen, että se on aikamoinen semmonen sat-saus opiskelijalta. Sitte se oma hyvinvointi voi olla tosi vahvasti nuoren omilla harteilla. Ne onkin sitte aika usein sellasia, missä esimerkiks kuraattoria tai välillä psykologiaki sitte tarvitaan siihen tueksi, että saahaan arjen palikat kuntoon. (H4)

Mielenterveys. Lukioon tulevalla opiskelijalla voi olla erilaisia mielenterveyden ongelmia ja oireita, tai ne voivat tulla esiin opintojen aikana. Tulosten mukaan lukiossa opiskelijoilla esiintyy esimerkiksi stressiä, ahdistusta, masennusta, jak-samattomuutta sekä kuormittuneisuutta: ”Todella monet opiskelijoista, mitä ite-kin tapaa, niin kyl siel taustalla on stressiä, motivaatiopulaa, mielialaongelmia.” (H2). Toisaalta kaikki opiskelijat eivät koe opiskelua lukiossa psyykkisesti kuor-mittavana.

Kyllähän ne on paljon kuormittuneita ja stressaantuneita, ne jotka meidän niinkun oppi-lashuollon palveluiden piirissä on. Yhtä lailla siellä lukiossa on niitäkin, jotka aika huolet-tomasti sitä suorittaa ja ei ota paineita siitä niin paljon. Mutta se mikä näkyy meidän oppi-lashuoltotyössä, nii on se kuormittuneisuus ja paineet niistä valinnoista ja sitte nää jaksamisen kysymykset. (H6)

Haastatteluissa tuli esiin, että opiskelijan psyykkisen hyvinvoinnin tulisi olla riit-tävän hyvä, jotta hän pystyy opiskelemaan lukiossa. Toisaalta stressistä ja kuor-mittuneisuudesta puhuttiin, kuten se olisi lukio-opiskeluun kuuluva asia: ”Var-maan siltä stressiltä kukaan ei nykysin välty lukiossa, mutta että se stressi on semmosta ohimenevää, että niinku vaikka stressaa jotain tulevaa koeviikkoa, mut sit ku se koeviikko on mennyt ohi, niin se stressitasoki laskee ja palautuu semmoseks normaaliks.” (H9). Hyvinvoinnin haasteeksi psyykkinen kuormittu-neisuus voikin muodostua silloin, jos se on jatkuvaa tai liian voimakasta.

Korona-ajan ajateltiin myös lisänneen psyykkistä kuormitusta: ”Tää on pit-kittynyt, kestänyt jotenkin jo vuoden, niin semmosta psyykkistä kuormaa täst tulee ylipäätään kaikille, et tää on epävarmaa. Sitte tietyt semmoset niinkun hy-vinvointii lisäävät tekijät ehkä niinku puuttuu.” (H5).

Persoonallisuus. Opiskelijalle ominaiset luonteenpiirteet ja toimintatavat voivat tukea tai heikentää hänen hyvinvointiaan. Persoonallisuuden piirteistä

ujous ja arkuus nähtiin huolestuttavana, koska opiskelija saattaa silloin olla yksinäinen: ”On sellasia yksinäisyyttä kokevia tai sellasia, jolla on vaikeuksia solmia sosiaalisia suhteita” (H6). Opiskelijamäärältään suuri lukio, jossa ryhmät ja opettajat vaihtuvat usein päivän aikana, voi myös tuntua joistakin opiskelijoista kuormittavalta: ”Esimerkiks sellasella opiskelijalla, jolla on vaikeeta muutenkin ryhmätilanteissa oleminen, niin aina uuteen ryhmään sopeutuminen on uus niinku kynnys, ja sitte jollekin se voi nousta jossakin kohtaa liian kovaksi kynnykseksi, ettei jaksakaan enää niinkun sosialisoitua uuteen ryhmään.” (H7)

Opiskelijan persoonallisuuden piirteet voivat myös vaikuttaa siihen, millä tavoin muutokset hänen hyvinvoinnissaan näkyvät ulospäin: ”Se riippuu hirveesti temperamentista, että onko hän niinku ulospäin ylipirskahdeleva vai passiivituva, mutta semmoset niinku ääripäät lisääntyvät, kun pahoinvointi kasvaa.” (H8). Ujous tai arkuus voi myös olla esteenä sille, että opiskelija hakeutuisi itsetuen pariin: ”Joillekihan se kynnys voi olla ihan ylivoimainen, et he ei sit ite otaakaan yhteyttä.” (H9), jolloin opiskelija voi jäädä yksin vaikeuksiensa kanssa.

Opiskelijan persoonallisuuden piirteistä hyvinvointia voi kuormittaa myös liiallinen tunnollisuus tai pyrkimys täydellisyyteen, ja niihin liittyvä riittämättömyyden tunne: ”Jossain määrin tytöissä ehkä näkyy enemmän sitä sellasta perfektionismin kaltasta, sellasta täydellisyyden tavoittelua, suorituskeskeisyyttä.” (H4). Tulosten mukaan varsinkin tytöt voivat kokea paineita opinnoissa menestymisestään.

Vaatimukset itseään kohtaan lukiossa on kovat ja nekin voi ehkä olla suhteet vähän kovemmat tytöillä kuin pojilla. Et se suoriutuminen ja menestyminen ja kaikki tämmönen, niin voi olla, että tytöt enemmän ottaa kantaakseen sitte sellasta lastia itelleen. Riittämättömyyden tunne on yks isoimpiä mitä mää aattelen tyttöjen kohalla, et vaikka monenlaista on siellä, ni se usein siihen tulee tää jossakin suhteessa riittämättömyyden tunne. Mut ihan samoja on pojillakin. (H2)

Suorituskeskeisyyden taustalla voi olla opiskelijan itsensä tai hänen lähipiirinsä korkeat odotukset menestymiselle: ”Se voi tulla nuoresta itestään ja sitte osa saa ehkä paineita ulkopuoleltaki. Voi olla vaikka vanhemmat tai sitten jossain harastuksessa voi olla tosi kovat vaatimukset joltain valmentajalta tai muulta, jotka sitten luo sitä painetta siihen opiskeluarkeen.” (H4).

Kyky tarkastella omaa hyvinvointia. Opiskelijan hyvinvointia tukee se, että hän osaa tarkastella omaa hyvinvoinnin tilaansa ja tarvittaessa hakeutua tuen pariin. Tulosten mukaan tämä saattaa olla helpompaa tytöille: ”Tytöillä lähtökohtaisesti voi olla helpompi sanottaa omia asioitaan ja rohkeutta ehkä tulla niistä puhumaan, että pojilla tunneilmasu ja asioitten sanottaminen on usein vaikeempaa. He ei myöskään silloin hakeudu avun piiriin, vaikka tarvetta olis.” (H2). Mahdollisesti siksi tuen pariin päätyy vähemmän poikia: ”Yleisesti pojat harvemmin ohjautuu. He ei ite ota yhteyttä, kokevat varmaan jotenki, edelleen on semmonen käsitys, että ei miehet tartte mitään keskusteluapua tai jotain. Et siis tosi tosi harvoin tulee niinku miespuolisia opiskelijoita oppilashuollon piiriin.” (H9). Opiskelija voi myös jäädä yksin vaikeuksiensa kanssa, jos hän ei tunnista avun tarvettaan tai ei muusta syystä halua ottaa tukea vastaan.

Ihan varmasti meillä on paljon niitä opiskelijoita myös, tai paljon ja paljon, mutta on opiskelijoita, jotka varmasti menee tän kolme vuotta läpi niin, että he ei tuo millään tavalla pahoinvointisuutta esiin ja he vaan jotenkin sinnittelevät. Näin se kyllä varmasti menee. Ja sitten on ne, jotka ei suostu ottaan sitä apua vastaan. Vaikka tarvitsisivat, eivät suostu. (H2)

Varmaan jossain määrin on myös opiskelijoita, jotka ei tunnista omia haasteitaan ollenkaan, tai sitten voi olla, että heidän senhetkisessä elämässä vaikka on tavallaan elämänarvot toisaalla, kun niinkun opiskelussa tai muussa. Jos on elämänhallinta ylipäättään kääntynyt vaikka ihan pääläelleen, niin se voi olla, että he ei oo edes kiinnostuneita saamaan apua, et joskus voi olla et heille on vaikka tarjottukin, mutta että eivät sitten oo halukkaita tulemaan. (H4)

Tällaisella opiskelijalla saattaa olla taustalla esimerkiksi huonoja kokemuksia aiemmin saamastaan tuesta: ”Voi olla niitäki, joilla on joskus vaikka yläkoulun puolella, alakoulun puolella, tullu joku huono kokemus semmosesta oppilashuollon työstä tai että joku on puuttunu perheen tai ittesä asioihin.” (H9). Opiskelija voi myös arvostaa yksin pärjäämistä: ”On niitä semmosia suorittajatyyppejä, et he ehkä ajattelee, et se on jotain heikkoutta sitte, jos tarttee apua.” (H9).

Yhteenvetona voidaan todeta, että opiskelijan ominaisuuksilla, kuten hänen arjen hallinnan taidoillaan, persoonallisuuden piirteillään, mielenterveyden tilallaan sekä kyvyillään tarkastella omaa hyvinvointiaan on merkitystä hänen hyvinvoinnilleen. Hyvinvointia tukee esimerkiksi se, että opiskelija osaa rytmittää sopivasti opiskelua ja vapaa-aikaa, suhtautua opiskeluun sopivan rennosti ja uskaltaa tarvittaessa pyytää apua. Hyvinvointia voi vuorostaan heikentää se, että

opiskelijalla on vaikeuksia sosiaalisten suhteiden solmimisessa tai hänellä on mielenterveyden haasteita.

6.1.3 Sosiaaliset suhteet

Tulosten mukaan opiskelijan hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä ihmissuhteita ovat opiskelijan perhesuhteet, vertaissuhteet sekä suhteet oppilaitoksessa työskenteleviin aikuisiin. Sosiaaliset suhteet voivat toimia opiskelijan voimavarana ja tukea hyvinvointia, mutta niihin liittyvät haasteet voivat heikentää opiskelijan hyvinvointia.

Perhesuhteet. Opiskelijan lähipiiriltä, kuten perheeltä, saatu opiskelun ja hyvinvoinnin tuki voi vaihdella paljon: ”Kotien kyky niinku tukee nuoria vaihtelee kanssa aika paljon.” (H1). Perhe voikin olla opiskelijan hyvinvointia lisäävä tai heikentävä tekijä. Esimerkiksi erilaiset haastavat perhetilanteet, kuten riidat tai huoltajien omat hyvinvoinnin haasteet, voivat heijastua opiskelijan hyvinvointiin.

Hyvinvointiin liittyy lisäksi erittäin vahvasti se lähiympäristö, ne vanhemmat tai huoltajat, sisarukset, se oma lähiyhteisö. Se on se kaikkein oleellisin, et jos siellä joku pahasti on pielessä, niin se näkyy aina nuoren koulussa, heti tai sitte viiveellä monienki vuosien jälkeen. Mut et se on se, hyvinvointi tulee sieltä. (H3)

Etäopiskelun aikana perheiden väliset erot mahdollisuuksissa tukea opiskelijan opiskelua ja hyvinvointia ovat voineet korostua: ”Etäopetuksessa mun mielestä niinkun ne erottelevat tekijät tulee paljon esille, että pystyykö koti tukemaan oppilasta ja millaista kotona opiskelu on.” (H8). Osa perheistä pystyy tukemaan opiskelijan etäopiskelua paremmin kuin toiset.

Opiskelijaa voi myös kuormittaa perheen taloudellinen tilanne, koska opiskelu lukiossa on ollut kallista. Osa haastateltavista toivookin oppivelvollisuuden laajenemisen toisen asteen opintoihin ja opiskelun maksuttomuuden helpottavan perheiden taloudellisia haasteita: ”Se poistaa osalta opiskelijoilta semmosen huolen siitä, että miten mä pystyn niinku hankkimaan kaikki mitä tarvitaan. Ilmaset kirjat, aivan mahtava juttu!” (H7). Toisaalta yksi haastateltavista ei ajatellut opiskelun maksuttomuuden olevan hyvä asia, koska tuki kohdistuu silloin

myös niihin perheisiin, jotka eivät sitä tarvitse: ”Nyt lähetettiin tukemaan sitä kaheksaakymmentä prosenttia, jotka on hyvätulosia, hyväosasia, ja joita perheet tukee, joilla ei ollu mitään hätää. - - Ne rahat menee nyt jakoon isommalle porukalle, nii ne ei kohdennu varsinkaan sille porukalle, joka sitä tarttis.” (H8). Hän oli huolissaan siitä, saavatko aiemmin taloudellista tukea saaneet jatkossa vielä vähemmän tukea.

Vertaissuhteet. Aineiston perusteella opiskelijan vertaissuhteiden ajatellaan olevan erittäin merkityksellisiä hänen hyvinvoinnilleen. Tärkeänä pidetään sitä, että opiskelijalla on kavereita lukiossa, koska he lisäävät hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä. Kaverit voivat myös olla voimavara, jos elämässä tai opinnoissa on haasteita. Esimerkiksi opiskelija saattaa tulla mielellään opiskelemaan, koska hän tapaa samalla kavereitaan, vaikka hänellä olisi muita pulmia elämässään.

Ihmissuhteet on yks ihan keskeinen osa [hyvinvointia]. Mää aattelen, että sellaset opiskelijat, joilla on kavereita, ja mielellään täällä koulussa, etteivät olis täällä yksin. - - Ne opiskelijat, joilla ei oo yhen ensimmäistä ystävää koulussa, ovat koko päivän hiljaa, he eivät puhu kenellekään mitään, niin he heistä olen kyllä tosi huolissani. Et jos kavereita on, porukoita kenen kanssa jutella ja vaihtaa ajatuksia, ja että on kiva tulla kouluun, kun näkee kavereita, vaikkei opiskelujen takia olis kiva. (H2)

Vertaissuhteet voivat toisaalta myös heikentää opiskelijan hyvinvointia, jos niihin liittyy esimerkiksi konflikteja tai kiusaamista: ”Joku erotilanne tai niinku tämmösetki, mitkä on sitte vähä taas semmosia, voi olla ohimenevämpiä hyvinvointiin vaikuttavia juttuja, tai ihan vaikka vaan riita kavereitten kanssa voi hyvinvointiin vaikuttaa hyvinki voimakkaasti.” (H9). Opiskelijan muut hyvinvoinnin haasteet voivat myös näkyä hänen kaverisuhteissaan esimerkiksi siten, että hän eristäytyy tai kavereiden kesken syntyy herkästi riitoja: ”Käytävällä istuu yksin tai uppoutuu äkkiä tilaisuuden tullen puhelimen kanssa, et hän ei oo niinku läsnä, vaikka hän on paikalla.” (H8).

Oppilaitoksen aikuiset. Opiskelijan hyvinvointia tukee se, että hänen ympärillään on turvallisia aikuisia, jotka ovat läsnä ja kohtaavat opiskelijan yksilönä. Lukioihin kaivataankin matalan kynnyksen palveluita, joissa opiskelijat voivat keskustella aikuisten kanssa: ”Olis sellasia matalan kynnyksen toimipis-

teitä tai henkilöitä, ketkä niinku kuuntelee ja ymmärtää nuorta, ja voi olla mukana sitte siinä hyvinvoinnin edistämässä ja tavoitettavissa.” (H3). Varsinkin suuressa lukiossa voi opiskelijoille helposti tulla näkymätön olo.

Opiskelijat kohtais aikuisia ja semmonen arjen keskustelu ja jutustelu, niin sille löytyis enemmän sijaa tuolla. Kyl mää aattelen, et semmonen huomatuks tuleminen, et miten tämmösessä isossa oppilaitoksessa opiskelija vois kokee, et minut on huomattu ja nähty, niin siinä on kyllä jo paljon opettajia evästetty ja on paljon varmasti parantunu tilanne siitä, mitä ehkä jossain vaiheessa ollu. (H2)

Opiskelijan kohtaaminen nähtiin tärkeänä asiana, johon on kiinnitetty huomiota: ”Ollaan yritetty tai kehitettykin semmosia niinku opiskelijoiden kuulemiseen, osallisuuteen ja kohtaamiseen liittyviä asioita.” (H1). Haastateltavat pohtivat, että opiskelijoiden kohtaaminen lukiossa on kehittynyt viime vuosina, mutta siinä on vielä kehitettävää. Varsinkin suuressa lukiossa opiskelijantuntemus voi jäädä heikommaksi, koska ryhmäkoot ovat suuria ja opettajat vaihtuvat usein.

Paljonha me puhutaan ylipäätään yhteisössä siitä kohtaamisesta. Meilläki on kuitenkin aika pitkään lehtoreina olleita työntekijöitä, ni onhan niillä semmonen lukion lehtorin rooli, semmonen omanlaisensa, ja sitte ei oo ihan ykselitteistä tämmöstä hyvinvointiasiat tai vaikka semmoset kohtaamisasiat, että mennäänkö oppilaille juttelemaan tai menäänkö syömään vaikka samoihin ruokapöytiin opiskelijoitten kanssa vai sinne opettajien omaan erkkeriin vai miten ollaan niinku yhdessä. Ja ollaan niinku sitä hyvinvointia tukemassa ja näkemässä ja kuulemassa ja tarttumassa asioihin. Niinku laki sanoo, että opiskeluhuolto kuuluu kaikille. (H6)

Suuren lukion ongelma on juuri se, että siellä on vaihtuvia opettajia. - - Opiskelijoitten ongelmat joskus jää ihan huomaamatta sen takia, et se kurssi menee niin nopeasti ohi, et opettaja ei ehdi reagoida siihen, ja kun ei tiedä sitä taustaa, niin hän ei osaa niinku erityisesti tarkkailla, ja opiskelijoita voi olla melkein neljäkymmentä, niin se vaan voi niinku tipahtaa sieltä läpi niin, et kukaan ei puutu siihen. (H7)

Oppilaitoksen aikuisista erityisesti ryhmänohjaajien merkitys korostuu, sillä heidät nähdään opiskelijan lähihenkilöinä, jotka seuraavat opiskelijan opiskelua ja hyvinvointia: ”Tavoitteena että he niinku oppis tuntemaan sen nuoren ja rakentaa luottamuksen sen nuoren kanssa, jo silloin kun hän tulee lukioon, niin vahvaksi, että tavallaan sitten se kynnys vaikeuksissa ottaa yhteyttä siihen lähiohjaajaan ja ryhmänohjaajaan niinku toimii.” (H3). Aina ryhmänohjaajaan ei kuitenkaan muodostu läheistä suhdetta: ”Siinä on aina etunsa, että olis joku, joka vähän enemmän tuntee sitä opiskelijaa. Aina toivois, et se on ryhmänohjaaja, mutta ryhmänohjaajaki voi olla vaikka uskonnon opettaja, joka opettaa tosi vähän sille ryhmälle, et ei opi oikeestaan tuntemaan niitä omia opiskelijoitaan.” (H7). Ryhmänohjauskeskusteluja voi myös olla vain vähän lukuvuoden aikana.

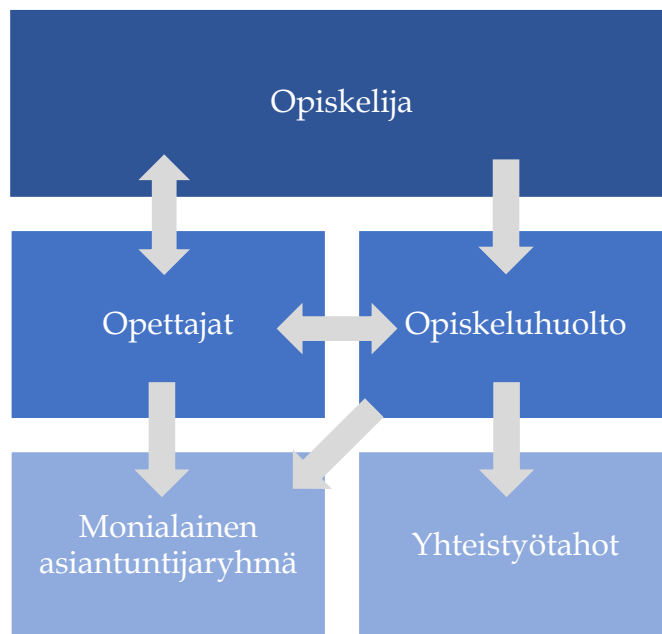
Vaikka ryhmänohjaajaan ei muodostuisikaan läheistä suhdetta, opiskelijalla voi olla ympärillään muita turvalliseksi koettuja opettajia. Esimerkiksi erityisopettajaan voi muodostua henkilökohtainen suhde erityisopetuksen aikana: "Tulee kaikenlaista muutaki aina rinnalla juteltua, ja jos on siellä kotona jotaki ongelmaa, nii monesti sitte kahenkeskisessä pitkäaikasessa kontaktissa päästään sitte juttelemaan muitaki asioita, joka on ollu hyvä." (H7). Myös opinto-ohjaaja voi olla tällainen henkilö. Opiskelijan hyvinvoinnin haasteiden huomaaminen vaatiikin sitä, että aikuinen on osa opiskelutarkeaa: "Eihän esimerkiksi psykologit ja kuraattorit voi millään olla tietosia kaikista tällasista nuorista, että se täytyy olla tavallaan siellä opiskelutarjessa paljon lähempänä sitä nuorta, sen aikuisen, joka sen huolen huomaa." (H4).

Yhteenvetona voidaan todeta, että opiskelijan suhteet perheeseensä, vertaisiinsa ja oppilaitoksen aikuisiin ovat merkityksellisiä hänen hyvinvoinnilleen. Opiskelijan hyvinvointia tukee se, että hänen ympärillään on turvallisia ihmisiä, joille hän voi kertoa iloistaan ja murheistaan. Ihmissuhteisiin liittyvät haasteet, kuten riidat läheisten kanssa tai yksinäisyys, voivat kuitenkin heikentää opiskelijan hyvinvointia.

6.2 Opiskelun ja hyvinvoinnin tukimalli lukiossa

Tulosten mukaan opiskelun ja hyvinvoinnin tuki lukiossa rakentuu kuvion 3 mukaisen tukimallin mukaan. Lukiossa opiskelija voi saada tukea opintuunsa ja hyvinvointiinsa opettajilta, opintuhuollolta, monialaiselta asiantuntijaryhmältä sekä erilaisilta yhteistyötahoilta. Tyypillistä on, että opiskelija itse ottaa yhteyttä tukea tarjoaviin henkilöihin, kun hän kokee tarvitsevansa opintuun tai hyvinvoinnin tukea.

KUVIO 3. Opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallin ulottuvuudet ja prosessit lukiossa

Alaluvuissa 6.2.1–6.2.4 tarkastellaan tarkemmin opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallin ulottuvuuksia ja prosesseja sekä niiden merkitystä lukio-opiskelijan hyvinvoinnille.

6.2.1 Opettajat

Tulosten mukaan opettajat ovat merkityksellinen osa opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallia lukiossa. Tukiprosessi lähtee usein liikkeelle siitä, että opiskelija ottaa yhteyttä opettajaan tai opettajalla herää huoli opiskelijan tilanteesta ja hän ottaa yhteyttä opiskelijaan. Yhteydenoton jälkeen keskustellaan lyhyesti opiskelijan tilanteesta, ja keskustelun perusteella opiskelijalle suositellaan tarvittavia opiskelun tai hyvinvoinnin tukipalveluita.

Tuen tarpeen havaitseminen. Aineiston perusteella opiskelija usein itse havaitsee tuen tarpeensa ja ottaa yhteyttä opettajaan, mutta myös opettajalla voi herätä huoli opiskelijan hyvinvoinnista. Opetushenkilöstön näkökulmasta huolta aiheuttaa opiskelijan opintojen etenemisen ongelmat: ”Vähän katotaan arvosanoja ja poissaoloja ja jääkö kursseja kesken tai keskeytykö ne kokonaan.” (H1) tai poikkeava käytös ja olemus: ”Opiskelija on väsynyt tai tuoksuu oudolle

tai muuten niinku on levoton tai näin.” (H3). Kun huoli on herännyt, asiasta keskustellaan opiskelijan kanssa.

Ryhmänohjaajien rooli. Opettajista ryhmänohjaajien rooli korostuu tukiprosessissa, sillä ryhmänohjaaja tapaa säännöllisesti opiskelijoitaan ja keskustelee heidän kanssaan. Tavoitteena on, että ryhmänohjaajaan muodostuisi henkilökohtainen suhde, joka mataloittaa opiskelijan kynnystä kertoa hänelle huolistaan: ”Tavoitteena että he niinku oppis tuntemaan sen nuoren ja rakentaa sen luottamuksen sen nuoren kanssa, jo silloin kun hän tulee lukioon, niin vahvaksi, että tavallaan sitten se kynnyksissä ottaa yhteyttä siihen lähiohjaajaan ja ryhmänohjaajaan niinku toimii.” (H3). Ryhmänohjaaja voi kuitenkin jäädä etäiseksi, jos hän ei opeta opiskelijoitaan ja ryhmänohjaustuokioita on vain vähän lukuvuoden aikana.

Aineenopettajien rooli. Usein opiskelijan hyvinvoinnista tai opiskelusta huolestuukin aineenopettaja, koska hän voi tavata opiskelijaa useammin kuin ryhmänohjaaja: ”Kyllä se aineenopettaja usein on, joka huomaa, koska aineenopettajalla on, esimerkiksi matematiikan opettajalla on todella paljon opetusta oppilaalle.” (H8). Opettajat voivat myös jakaa tietoa huolistaan toisilleen ennen yhteydenottoa opiskelijaan: ”Aika pienellä kynnyksellä me jutellaan näistä keskenään, että hei, nyt tän oppilaan kohalla on käyny jo pari kertaa näin, että pitäskö mun nähhä ja jutella, et onks kaikki hyvin.” (H8). Huolen herättyä aineenopettaja voi ottaa suoraan yhteyttä opiskelijaan tai hän voi kertoa ryhmänohjaajalle, joka keskustelee opiskelijan kanssa. Suositeltavaa on myös ottaa yhteyttä opiskelijan huoltajiin, jos opiskelija on alaikäinen.

Pedagoginen tuki. Jos opiskelijalla on lukiossa opiskelun haasteita, hänelle voidaan tehdä omia erityisjärjestelyitä tai tarjota tukiopetusta ja -kurseja tiettyihin oppisisältöihin tai opiskelutaitoihin: ”Tukiopetusta tietysti - - ja sit tällästä minkä tyyppisii tuntei itse järjestän, niinkun opiskelutaitoihin tai tämmösiin perustaitojen vahvistamiseen.” (H5). Lisäksi lukiossa voi olla erilaisia ”läksypajoja”, joissa opiskelija saa tukea tehtäviensä tekemiseen muilta opiskelijoilta ja paikalla olevalta aikuiselta.

Opiskelijoiden tuen tarvetta ja oppimisvaikeuksien esiintymistä voidaan kartoittaa esimerkiksi lukitesteillä, joiden perusteella opiskelijalle voidaan tarjota yksilöllistä tukea: ”Kaikki noi lukitapaukset niinku jää heti ykkösellä haltuun, kun tehään se lukiseula, ja sen perusteella kutsutaan sitte haastatteluun ja tehään yksilötestit niille, jotka on jääny siinä kiinni ja ohjataan sitte opiskelutaitojen kurssille.” (H7). Opiskelija voi saada lukiossa myös yksilöllistä tai ryhmämuotoista erityisopetusta: ”Erityisopettajana mää oon opettanu sitä lyhyttä matikkaa, enkkuu, ruotsia, esseitä, äidinkielen kaikkee mahollista. Niinku sen mitä siinä eh-tii, että sitten on saanu ihan yksilökohtasta apua.” (H7).

Opinto-ohjaajan kanssa voidaan myös suunnitella opiskelijan opintoja, kuten muokata lukujärjestystä tai pidentää opiskeluaikaa: ”Kyllähän ne ensimmäiset asiat on varmaan myös semmosia niinku lukujärjestyksen ja opiskelusuunnitelman ki, et voidaan pidentää kolmeen ja puoleen vuoteen ja voidaan vähän keventää niitä jaksoja, et ei oo niin montaa kurssia samanaikaisesti menossa.” (H1). Tarvittaessa opiskelija voi pitää opinnoista myös taukoa tai sairauslomaa: ”Tu-leeko siihen tauko, vaikka yhen jakson pitunen tauko ja sit kerätään voimia ja jatketaan taas.” (H7).

Yhteenvedona voidaan todeta, että opettajat ovat tärkeä osa opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallia lukiossa. He voivat omalla toiminnallaan lisätä opiskelijoiden hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä ongelmien syventymistä. Opettajien työtehtäviin kuuluukin opetustyön lisäksi tarkkailla opiskelijoiden hyvinvointia ja puuttua havaitsemiinsa huolen aiheisiin. Opettajat voivat myös tukea opiskelijoita tarjoamalla pedagogista tukea opiskelun vaikeuksiin tai ohjaamalla opiskelijat opiskeluhuollon palveluiden pariin.

6.2.2 Opiskeluhuolto

Aineiston perusteella opiskeluhuolto on merkittävä osa opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallia lukiossa. Yleensä opiskelija päätyy opiskeluhuollon tuen pariin ottamalla itse yhteyttä opiskeluhuollon henkilöstöön tai opettajien ohjaamana. Opiskeluhuollossa opiskelijalle tarjotaan keskustelutukea hyvinvoinnin pulmiin

ja tarvittaessa opiskelija ohjataan yhteistyötahojen pariin, jos vaikuttaa siltä, että opiskeluhuollon tarjoama tuki ei ole riittävää.

Yhteydenotto. Lukiossa opiskelijat hakeutuvat usein itse opiskeluhuollon palveluiden pariin, kun he havaitsevat tarvitsevansa tukea: ”Suurin osa täällä lukiossa opiskelijoista. Se mikä motivoi tässä työssä, on just se, että he hakeutuu avun piiriin, että he haluaa, he on tiedostanut, et he nyt tarvii apua ja tukea, ja he tulee sitä hakemaan.” (H2). Myös opiskelijan huoltajat voivat ottaa opiskelijan sijaan yhteyttä opiskeluhuoltoon, mutta tulosten mukaan se ei ole kovin yleistä lukiossa.

Opiskelija voidaan myös ohjata opiskeluhuollon palveluiden pariin, jos esimerkiksi opettaja on huomannut opiskelijan tarvitsevan tukea. Opettaja voi mennä yhdessä opiskelijan kanssa katsomaan, kenen opiskeluhuollon henkilön luokse pääsisi heti puhumaan, sillä usein heidän työtilansa sijaitsevat lähellä toisiaan: ”Me voidaan vaikka sopia, et hei että käydäänkö kattomassa olisko vaikka koulukuraattori tossa paikalla, ja jos hänellä on ovi auki tai vihree valo, niin me voidaan heti mennä sit siihen käymään.” (H3). Opettaja voi myös ottaa opiskelijan luvalla hänen sijastaan yhteyttä opiskeluhuoltoon. Tärkeänä nähtiin, että varsinkin vaikeassa tilanteessa olevaa opiskelijaa ei jätetä yksin ottamaan yhteyttä, vaan hänet ”saattaen siirretään” tukipalveluiden pariin.

Nuorta, jolla on jo tosi hankala tilanne, häntä ei kannata sillä tavalla esimerkiksi yksin laittaa ottamaan yhteyttä. Ei niin, että tuossa on psykologin numero, että ole hyvä ja soita, vaan ehottomasti enemmän niin päin, että yhdessä nuoren kanssa otetaan yhteyttä tai pyydetään nuorelta lupa, että saanko niinku tavallaan ottaa sinun puolestasi yhteyttä psykologiin tai kuraattoriin. (H4)

Opiskeluhuollon työntekijät toivat esille, että he eivät ole osa opiskeluarkea, joten he eivät huomaa muutoksia opiskelijan hyvinvoinnissa, kuten opettajat: ”Eihän me esimerkiksi mitään välituntivalvontoja tehä, niinku oppilashuollon porukka, tai kierrellä hirveesti välitunnilla käytäviä silleen vaan siellä ihmisten kanssa höpöttelemässä. Ei oikein semmoseen oo kyl aikaa.” (H9). Poikkeuksena on terveydenhoitajat, jotka tekevät kaikille opiskelijoille terveystarkastukset ja voivat niiden aikana havaita opiskelijan voivan huonosti ja suositella opiskeluhuollon palveluita: ”Koska siellä [opiskeluterveydenhuollossa] ne kaikki kuitenkin käy, nii sieltä ohjataan helposti.” (H6).

Opiskeluhoollon tuki. Lukion opiskeluhoollossa hyvinvoinnin tukea voi saada esimerkiksi psykologilta, kuraattorilta tai terveydenhoitajalta. Opiskeluhoollon jäsenet käyvät yleensä esittäytymässä ainakin ensimmäisen vuoden opiskelijoille ja samalla kertovat palveluistaan sekä lyhyesti joistakin hyvinvoinnin teemoista: ”Ykkösvuotisille mä kävin silloin syksyllä esittäytymässä ja pidin semmosen lyhyen tunnin niinkun stressistä ja ajanhallinnasta ja tämmösisistä asioista.” (H9). Esittäytymisen tavoitteena on lisätä opiskelijoiden tietoisuutta saatavilla olevista palveluista sekä mataloittaa kynnystä ottaa yhteyttä opiskeluhooltoon.

Opiskeluhoolto tarjoaa hyvinvoinnin pulmiin myös henkilökohtaista tukea, kuten keskusteluapua. Joissain lukioissa on myös kokeiltu tarjota ryhmämuotoista hyvinvoinnin tukea, mutta ryhmiä on ollut haastava järjestää: ”On haastava järjestää ihan aikataulusyistä, koska lukujärjestykset on niin tiukkoja ja ei taho löytyä semmosii välejä, missä vois ryhmät kokoontuu, ja harva jaksaa jäädä koulupäivän jälkeen.” (H2). Haastateltavien mukaan lukiolaisilla on kuitenkin paljon samankaltaisia hyvinvoinnin pulmia, jolloin ryhmämuotoisella tuella voisi tukea resurssitehokkaasti monia opiskelijoita.

Ne asiat minkä takia opiskelijat hakeutuu esimerkiksi psykologille, totta kai se kirjo on laaja, mutta siinä ihan keskiössä on kuitenkin tämmönen ahdistuneisuus, masentuneisuus. Mutta sitten kun on yritetty järjestää jotakin ryhmiä tai muuta niinku tämän aiheen ympärille, niin niihin ei ole kyllä erityistä halukkuutta, että sitä kuitenkin toivotaan sitä niinku niitä yksilöaikoja, ja sit ku on iso koulu, ni sit tota niin nehän sitoo sitä resurssia ihan kauhean paljon, semmoset yksilökäynnit. (H1)

Haastatteluissa nousikin esiin toive opiskeluhoollon resurssien lisäämisestä. Varsinkin psykologin palveluihin pääsyä voi joutua jonottamaan pitkään: ”Meillä on sekä psykologeilla että kuraattoreilla, on vielä niinku, no erityisesti psykologiliiton suosituksiin, mutta myös niinkun oppilashuoltolain suosituksiin nähden, on vielä aika isot ne opiskelijamäärät.” (H4), mutta toisaalta psykologin luo myös hakeudutaan herkästi: ”Erityisesti psykologille tuntuu opiskelijat hakeutuvan niinku aika matalalla kynnyksellä, mikä on tiesti toisaalta niinku hyvä asia, mutta sitten se on jotenki sillain, että en tiedä kuinka paljon sitä psykologin resurssia pitäis olla, että varsinki ku yksilövastaanottohan on hyvin tämmönen aikaa vievä muoto.” (H1).

Jos psykologin luokse on jonoa, voidaan opiskelijaa suositella käymään esimerkiksi kuraattorin luona, koska molempien osaamisalueet ja työtavat ovat lähellä toisiaan: ”Me molemmat tehdään niitä kyllä ihan lieviä mieliala ja ahdistus ja tota stressiasioita työstetään kyllä molemmat. Sitte selkeempiä oppimisvaikeusasioita ja selkeempiä sellasia mielenterveyden haasteita, niin niitä ohjataan psykologille.” (H6). Psykologin ja kuraattorin tarjoaman tuen erona näyttäisi olevan myös se, että psykologi voi tavallisesti tarjota vain muutaman asiakaskäynnin, kun taas kuraattorin luona voi käydä useammin.

Mulla on välillä semmosia tosi pitkäaikasiakin nuoria, että ne käyvät säännöllisemmin tai epäsäännöllisemmin niinku saattavat käydä pitkiäki aikoja, mutta psykologeilla on varmaan se aika selkeä työtapa siihen, että he tapaavat, tiesti mikään ehdoton tai joustamaton oo mut, mutta sillälaiilla et jos rupee näyttään, et joku nuori tarttee niinku pitkäaikasempaa tukea, et se ei ole hoidettavissa kolmella viiva viidellä käynnillä, ei helpota vaan se on pitkäaikasempaa, ni he kyllä ohjaavat sitten eteenpäin. (H1)

Opiskeluhuollon tulee tarjota opiskelijalle tukea, mutta opiskelija voi kieltäytyä ottamasta sitä vastaan. Vaikeassa elämäntilanteessa olevan opiskelijan voi kuitenkin olla vaikea sitoutua tarjottuun tukeen: ”Ne jotka on niinku kaikkein vaikeimmassa tilanteessa, eli kouluun kiinnittyminen on vaikeeta, niin se kiinnittyminen myös näihin niinku tukijuttuihin, esimerkiks opintojen tukeen, on hankalaa ja joskus se näkyy myös siinä, että esimerkiks psykologikäynnit niinku peruuntuu tai ei opiskelija vaan ilmaannu sinne.” (H7).

Yhteenvedona voidaan todeta, että opiskeluhoolto on erittäin merkittävä osa opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallia lukiossa. Opiskeluhoollosta opiskelija saa henkilökohtaista keskusteluapua hyvinvoinnin pulmiinsa, mikä voi olla riittävää tukea esimerkiksi lieviin mielialaoireisiin tai stressin hallintaan. Yleisenä haasteena kuitenkin on opiskeluhoollon resurssien riittävyys, ja osa opiskelijoista voikin joutua odottamaan pitkään, ennen kuin pääsee tuen pariin.

6.2.3 Monialainen asiantuntijaryhmä

Tulosten mukaan monialainen asiantuntijaryhmä on vaihtelevissa määrin mukana opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallia lukiossa. Tukiprosessin edetessä monialaista asiantuntijaryhmää voidaan hyödyntää, kun opiskelijan todetaan tarvit-

sevan monien eri ammattilaisten tarjoamaa tukea opiskeluunsa tai hyvinvointiinsa. Monialaisen ryhmän kokoamista ehdottaa yleensä opiskeluhuollon tai opettajien edustaja.

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen. Opiskelijan ympärille kootaan tarvittaessa monialainen asiantuntijaryhmä suunnittelemaan ja toteuttamaan opiskelijan yksilöllistä tukea. Monialaisuus muodostuu siitä, että opetushenkilöstön ja opiskeluhuollon edustajat kokoontuvat yhdessä keskustelemaan opiskelijan asioista: ”Siellä on eri alan asiantuntijoita tai jokainen ottaa vastuun ikäänku siitä omasta osaamisalueestaan, niin se kokonaisuus tavallaan sitte muotoutuu.” (H5). Monialaisilla asiantuntijaryhmillä on lukiossa erilaisia nimityksiä, kuten ”verkostopalaveri”, ”koulupalaveri” tai ”lumo”.

Ryhmän kokoamista voi ehdottaa esimerkiksi opettaja tai opiskeluhuollon työntekijä: ”Se on monesti niin päin, että kuraattori tai psykologi on tavallaan se alotteellinen siihen, että järjestää sen monialasen tapaamisen. Niitä jossain määrin tulee kyllä myös opettajilta, mutta se on aika vaihtelevaa, että ketkä niitä kutsuu koolle.” (H4). Myös opiskelijan huoltajat saattavat pyytää tapaamista: ”Tulee niitä vanhemmilta, jotka on tottunu jo peruskoulussa tai jossakin, ne sanoo voitasko pitää palaveri, niin ne saattaa kutsun jo pyytää itekkin, mutta usein jonkun ammattilaisen toimesta tulee se alote sille.” (H6).

Monialaista asiantuntijaryhmää käytetään yleensä käytännön ratkaisujen etsimiseen opiskelijan opiskelun ja hyvinvoinnin tuessa: ”Mietitään niitä konkreettisia juttuja, ja miten me saadaan sen opiskelijan asiat luistaan paremmin” (H7). Monialaista asiantuntijaryhmää voidaan myös hyödyntää ennaltaehkäisevänä tukimuotona, jos halutaan ehkäistä opiskelijan haastavan elämäntilanteen vaikuttamista hänen opiskeluunsa.

Johonki kohtaan se palaveri usein miten sillon tulee, jos opintojen etenemisestä on huoli. Voi olla nii, että jos tapahtuu jotain, tai elämäncrisiä tai semmosta isompaa kriisiä elämässä, tai sitte sairastumista, niin sitte pidetään sen takia jossain vaiheessa se palaveri, jos pitää sitä opintosuunnitelmaa muuttaa, tai et se ei oo vielä välttämättä näkyny siellä koulussa, mutta halutaan ehkästä sen näkyminen. Se riippuu siitä, että ollaanko korjauksessa vai ehkäsevässä kohassa menossa niinku sitä työtä, että miten niitä tulee. (H6)

Ryhmän kokoamiseen tarvitaan aina opiskelijan lupa ja sinne kutsutaan vain tarvittavat henkilöt: ”Silloin on vaan mukana ne, ketä se niinkun koskettaa. Opiskelija on antanut luvan tulla siihen ryhmään ja siinä on joku tarkoitus, joku syy, joku opiskelijan erityistilanne, ja sen ympärille kootaan sitten.” (H3). Opiskelijan huoltajat voivat osallistua tuen suunnitteluun opiskelijan luvalla: ”Vanhempia niissä ei tarvii olla mukana, ellei yhdessä todeta, että nyt olis hyvä vanhemman olla mukana, mut siihenki opiskelijan lupa.” (H2). Palaverin aikana tehdyt päätökset pitäisi kirjata ylös opiskeluhuoltokertomukseen: ”Tehään aina sitten tää opiskeluhuoltokertomus näistä tapaamisista, tai tavote on että aina tehtäisiin. Aina ne ei sitten käytännössä toteudu, koska ne on koulun työntekijän vastuulla.” (H2).

Monialaisia ryhmiä hyödynnetään vaihtelevasti. Joissain lukiossa monialaisia asiantuntijaryhmiä käytetään usein: ”Enenevässä määrin musta osaksi sitä yksilökohtasta on tullu tai käytetään sitä monialaista yhteistyötä.” (H6) ja joissain lukioissa niitä ei juuri lainkaan käytetä hyvinvoinnin tukimuotona: ”Niitä ei mun mielestä järjestetä vielä ollenkaan niin säännönmukaisesti, mitä niitä pitäis järjestää.” (H4).

Monialaisten asiantuntijaryhmien nähdään kuitenkin olevan merkityksellisiä opiskelijan hyvinvoinnille: ”Muutaki ku pelkästään kaunis asia paperilla.” (H5). Niiden ajatellaan esimerkiksi tuottavan monipuolisempia tukitoimia ja helpottavan tiedon siirtymistä.

Sillä saahaan monesti monipuolisempia tukitoimia, että jotenkin semmoset vaikka yksilökäynnit psykologilla tai kuraattorilla, niin ne on kuitenkin tietyllä tavalla niinku kapean alan apua, et meillähän ei esimerkiks oo minkäänlaista pedagogista osaamista eikä me voija oikein niitä lukion tukitoimia sillä tavalla ulkopuolelta määritellä, ku ei meillä oo tavallaan käytännön tietoa, vaikka niinku opettajien mahdollisuuksista joustaa tai tarjota tukiopeutusta tai tehä erityisjärjestelyjä. Sitte jos se tehään yhdessä, se niinku tukitoimien suunnittelu ja kaikki, niin sitte siinä paitsi tieto välittyy mutta että sit saahaan myös jotenkin kokonaisvaltasemmin siihen arkeen sitä tukea. (H4)

Toisinaan opiskelijan tilanteet myös vaativat monialaista ratkaisua, jolloin monialaisella asiantuntijaryhmällä voidaan vähentää opiskelijan ohjaamista taholta toiselle. Yhdessä asioiden pohtiminen voi myös vähentää työntekijöiden kuormitusta.

Työntekijän kuormitus voi olla aika kova, jos hän kantaa yksin niinkun monenlaisia asioita, ja ajatus että saa yksin hoidettua jonkun opiskelijan tilanteet kuntoon, kun harvoin

sellasta tilannetta on, että tarvitaan niinkun monipuolista tukea, ja myös sitä, että opiskelijaa ei pallotettais tai niinku meneppä tuonne ton kans juttelee ja mene tuon kans juttelemaan siitä ja sen kans tästä. (H2)

Monialaisten palaverien järjestämisen esteenä voi kuinkin olla monenlaisia tekijöitä, kuten työntekijöiden kielteisiä asenteita ja tiedon puutetta sekä ajankäytön haasteita. Esimerkiksi kaikki aineenopettajat eivät välttämättä tiedä, miten he voivat viedä opiskelijaan liittyviä huolia eteenpäin.

Se voi tuntua heille tosi etäiseltä ja sit ne käytännöt voit tuntua tosi vierailta. Kaikki noi tommoset tietosuoja-asiat tuntuu olevan opettajille vielä jokseenkin vieraita. Tuntuu, että he on kauheen huolissaan siitä, että et saako he ilmaista huolta opiskelijasta ja milloin ja kelle ja mitä reittejä pitkin. Mää uskon, et se on niinku osasyy siihen, ja sitte osasyy on varmasti ihan sit tottakai sellaset työnajalliset asiat, että opettajilla on varmasti ihan siitä pedagogisesta työstä tosi paljon puuhaa siellä työajalla, ja sit nää monialaset verkostot ei ehkä oikein istu heidän mielessään vielä siihen työviikkoon. Se on semmonen, mitä meiltä aina välillä kysellään, että kuinka paljon näille monialasille verkostoille olis tarvetta, että osataanko me sanoa vaikka lukumäärää per ryhmänohjaaja per lukukausi tai lukuvuosi. Mut sitähan on hirveen vaikee, koska eihän sitä voi oikeen ennakoida, sehän riippuu ihan sillai kyseisen ryhmän opiskelijoitten tilanteista. (H4)

Monialaisen työn toimivuuteen tarvitaan myös organisaation tarjoamaa tukea ja yhteistä toimintakulttuuria. Niiden puute voi olla esteenä monialaisten asiantuntijaryhmien käytölle.

Meidän johto tukee kyllä paljon sitä ajattelua. Sitä ei voi koskaan korostaa liikaa, että se pitää olla siellä, lähtee sieltä organisaation kaikilta tasoilta, jotta sitä hyvinvointityötä voidaan tehdä siellä lukiossa. Se ei oo kenenkään yksittäisen tahon, kukaan ei yksin pysty toteuttamaan sitä. Se pitää saaha niinkun läpileikkaavasti ja jokaisen niinku omassa roolissaan käsin ymmärtää, mitä minä voin sen asian eteen tehdä tai mikä minun rooli voi näissä olla. (H6)

Lukiossa, joissa ei käytetä monialaisia asiantuntijaryhmiä, saatetaan hyödyntää konsultaatiota opiskeluhuollolta tai suoraan palveluihin ohjaamista: "Ehkä se on sit se ajatus opettajilla enemmän, et he kokee, että se riittää, että niitä ohjataan joko sinne opolle tai sit oppilashuollon piiriin niitä nuoria." (H9).

Yhteenvetona voidaan todeta, että monialaisen asiantuntijaryhmän tarjoama tuki on merkityksellistä opiskelijan hyvinvoinnille, koska hän saa silloin haasteisiinsa monipuolista tukea eikä hänen tarvitse käydä monen eri tuentarjoajan luona. Monialaisia asiantuntijaryhmiä kuitenkin hyödynnetään lukioissa vaihtelevasti: joissain lukioissa niitä järjestetään aina tarpeen mukaan, mutta joissain niitä ei käytetä juuri lainkaan tukimuotona. Ryhmien kokoamisen esteenä voikin olla esimerkiksi kielteiset asenteet, tiedon puute, ajankäytön haasteet ja ylempään tahon tarjoaman tuen puute.

6.2.4 Yhteistyötahot

Aineiston perusteella lukiossa voidaan tarjota rajallisesti opiskelun ja hyvinvoinnin tukea, jolloin yhteistyötahot muodostavat oman osansa tukiprosessissa. Opiskelija ohjataan yhteistyötahojen pariin, jos hänellä on esimerkiksi vakavampia mielenterveyden oireita.

Opiskeluhoito ei tarjoa terapeutista hoitoa. Opiskeluhoillon työntekijät painottivat, että he tarjoavat keskustelutukea sekä arvioivat opiskelijan hyvinvointia, mutta heidän tehtäviinsä ei varsinaisesti kuulu terapeutin hoidon tarjoaminen, eikä heillä ole siihen soveltuvaa koulutusta: ”Sekä kuraattoreilla että psykologeilla, eihän meillä peruskoulutuksessa ole mitään terapeutisia opintoja.” (H9). Siksi yhteistyötahojen tarjoamat mielenterveys- ja hyvinvointipalvelut ovat tärkeitä.

On tärkeitä nää meidän ympärillä olevat yhteistyökumppanit, jotka ei oo täällä oppilaitoksessa. Me tehdään paljon just myös sitä arviointia, että mehän emme ole hoidollisia tahoja sinällään, ei meidän psykologikaan. - - Sillon kun me havaitaan, et nyt tää tuki mitä me tarjotaan, nii ei oo riittävää, että jos mullakin on opiskelija, joka tarvis semmosta terapeutisempaa työskentelyä, ni en mä ohjaa häntä tohon meidän koulupsykologille, koska mä tiedän, että ei hänen tähän työnkuvaan kuulu sellanen. (H2)

Opiskeluhoollolla onkin käytössään erilaisia yhteistyötahoja, joiden luokse opiskelija voidaan ohjata, kun havaitaan, että hän tarvitsee vahvempaa tukea tai esimerkiksi lääkitystä. Yhteistyötahot voivat toimia oppilaitoksen sisällä tai sen ulkopuolella ja niitä voidaan hyödyntää rinnakkain opiskeluhoillon palveluiden kanssa. Yleisiä yhteistyötahoja ovat erilaiset sosiaali- ja mielenterveystoimet, kuten nuorisovastaanotto, lastensuojelu ja etsivä nuorisotyö.

On tosi paljon erilaisia jatkotahoja, mihin voijaan ohjata, että [kunnassa] mielenterveyspalveluita on tosi eri tyyppisiä. On esimerkiks nuorisovastaanotto, mikä on sellanen lähetteetön paikka, mihin voijaan ohjata. Sitten toki tarvittaessa ihan erikoissairaanhoidon nuorisopsykiatrialle tai aikuispsykiatrialle, riippuen ikäluokasta. Ja sit on montaa muutaikin semmosta mielenterveyspalvelua, mihin me kyllä aika paljon ohjataan. (H4)

Joissain tapauksissa voidaan harkita erilaista opiskelumuotoa tai opintojen keskeyttämistä, mutta opiskelijaa ei pyritä jättämään niin sanotusti tyhjän päälle, vaan hänelle mietitään seuraava paikka, johon mennä tai taho, johon ottaa yh-

teyttä. Joillain paikkakunnilla on myös käytössään erilaisia ”voimavaroja kasavia ryhmiä”, joihin opiskelija voidaan ohjata muutamaksi kuukaudeksi saamaan tukea elämänhallintaansa ja tulevaisuuden suunnitteluunsa.

Joskus joudutaan miettimään niinku erityiskouluja, jos on tavallaan semmonen oppimiseen liittyvä sitten, et tämmönen tavanomainen lukio ei sit siihen onnistu, niin sitte ohjataan tavallaan sinne. Tai sitten mietitään niinku, että onko joku toinen opiskelumuoto, tai oisko parempi siityä töihin, voi olla sairasloma sit siinä välissä. Sit meillä on myös tällainen pienryhmä, joka on ammatillisen koulutuksen kanssa yhteinen, et nuori voi mennä sinne esim kahdeksi jaksoksi niinku miettimään uutta suuntaa elämälleen ja se on hirvittävä hyvä. Yritetään, pyritään välttämään, että ei niinku se erottaminen tai koulusta lähteminen ilman mitään suunnitelmaa, ni se ei ois niinku se ratkasu, et aina on niinku joku ovi, mikä sitten avata. (H3)

Opiskelijan ohjaaminen yhteistyötahojen pariin. Opiskelija pyritään ohjaamaan muiden palveluiden pariin niin sanotusti saattaen siirtäen, jotta tieto liikkuu sujuvasti eikä tiedon siirtyminen jää vain opiskelijan vastuulle.

Kun ohjataan eteenpäin niin oishan se hyvä tehdä niinkun sillein kädestäpitäen ohjaten, että siinäkin tulis se semmonen heti niinkun yhteinen ymmärrys, et mistä on kyse ja mitä tukea tää opiskelija tarvii. Jos ohjataan muualle, niin on se yhteinen aloitus- tai siirtopala-veri siinä, et se voi olla sille opiskelijallekin helppo, et hänen ei tarvii niinku alusta kertoa kaikkee, vaan siinä työntekijä, jolle hän on jo puhunu ne asiat, et yhdessä voitais sitten kertoa sille seuraavalle taholle, että mitä on puhuttu ja mihin jääty ja mistä vois hyöjätä sitte. (H2)

Opiskelijaa ei kuitenkaan aina pystytä ohjaamaan tarvittavien palveluiden pariin, sillä yhteistyötahoillakaan ei välttämättä ole riittävästi resursseja. Tästä joutu en opiskeluhuollon hoidettavaksi jää myös huonokuntoisia nuoria, jotka tarvitsisivat tiiviimpää tai terapeuttisempaa tukea. Opiskeluhuollon työntekijöille tästä voi aiheutua eettistä kuormitusta ja opiskelijat voivat kokea pettymystä huomattessaan, että eivät saakaan tarvitsemaansa tukea opiskeluhuollosta.

Yks niinkun haaste siinä, että meillä ei ole kovin jouhevat aina nämä väylät ulospäin. Meiltä on jonotusta nuorisovastaanotolle, nuorisopsykiatria on tiukoilla, pitää olla tosi niinku hyvin perustellut kriteerit, et sinne pääsee. Meillä ei oo välttämättä niinku, et meidän käsiin jää paljon sellasia nuoria, jotka tarvis enemmän ja tiiviimpää tukea, mutta sitä ei saa, koska ei oo resursseja tuolla ulkopuolisillakaan tahoilla riittävästi. (H2)

Mua aina huvittaa tässä, et niinku jotenkin, just semmosia huonovointisempia nuoria aina ollaan silleen, et laita se psykologille, laita se psykologille. - - Sitte se voi olla myös vähän semmonen pettymys joillekki, se että ei se psykologi sitten sen paremmin osannukaan mua auttaa. (H9)

Yhteen vetona voidaan todeta, että erilaiset yhteistyötahot ovat tärkeä osa opiskelun ja hyvinvoinnin tukiprosessia. Yhteistyötahojen tehtävänä on tarjota esimerkiksi mielenterveyspalveluita, jota opiskeluhuollossa ei voida antaa. Kuntien

välillä voi kuitenkin olla eroa palveluiden määrässä ja saatavuudessa, jolloin opiskeluhuollon hoidettavaksi voi jäädä opiskelijoita, jotka tarvitsisivat intensiivisempää tukea, mutta eivät sitä kuitenkaan saa.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä lukion opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaisilla on lukio-opiskelijoiden hyvinvoinnista ja opiskelun ja hyvinvoinnin tuesta. Tulosten mukaan lukio-opiskelijoiden hyvinvointi muodostuu opiskelusta, opiskelijoiden ominaisuuksista ja sosiaalisista suhteista, ja lukion tukimallissa opiskelijat voivat saada opiskelun ja hyvinvoinnin tukea opettajilta, opiskeluhuollolta, monialaiselta asiantuntijaryhmältä sekä erilaisilta yhteistyötahoilta. Tuloksia pohditaan tarkemmin alaluvuissa 7.1.1–7.1.3.

7.1.1 Lukio-opiskelijoiden hyvinvointi

Tulosten mukaan lukio-opiskelijoiden hyvinvointi muodostuu opiskeluun, opiskelijan ominaisuuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä tekijöistä. Myös kouluhyvinvoinnin (Konu 2002) ja opiskelukyvyn (Kunttu 2008, 2009; Tuovila ym. 2021, 41–43) käsitteissä samat tekijät ovat tulleet esiin erilaisin painotuksin. Esimerkiksi sosiaaliset suhteet on nähty tärkeiksi kaikissa hyvinvointimalleissa, mutta opiskelijan ominaisuuksista ja opiskeluun liittyvistä tekijöistä on painotettu osin erilaisia asioita. Tämän tutkimuksen tuloksissa ei myöskään korostunut opiskeluympäristöön liittyvät asiat osana lukio-opiskelijoiden hyvinvointia, kuten muissa opiskelijoiden hyvinvointimalleissa (vrt. Konu 2002; Kunttu 2008, 2009; Tuovila ym. 2021, 41–43).

Tulokset olivat samansuuntaisia myös lukiolaisten hyvinvointia koskevien tutkimusten kanssa, joiden mukaan pääosin lukio-opiskelijat voivat hyvin, mutta osa opiskelijoista on kuormittuneita (Saari 2017, 43–44; Tuijula 2019; Salmela-Aro & Hietajärvi 2019). Vaikuttaisi siltä, että lukio-opinnot voivat kuormittaa osaa opiskelijoista, koska opinnot ovat vaativia ja opintoihin liittyy tärkeitä valintoja. Samankaltaisia tuloksia on havainnut myös Vesänen ym. (2011, 13,15), Saari (2017, 43) ja Tuijula (2019). Varsinkin opiskelijan oppimisvaikeudet tai heikot

akateemiset taidot voivat saada opiskelun tuntumaan tavallista haastavammalta ja lisätä opiskelun kuormittavuutta. Lukiolaisilla voikin olla erilaisia oppimisvaikeuksia ja tuen tarpeita (Sinkkonen ym. 2016; Takala & Mäkelä 2019; Jahnukainen ym. 2019, 44), ja he voivat tarvita lisää tukea opintoihinsa (Tuijula 2019). Tämän tutkimuksen mukaan myös etäopiskelun ajateltiin olevan osalle lukio-opiskelijoista opiskelua ja hyvinvointia tukeva tekijä, mutta osalle haastavaa ja hyvinvoinnin haasteita lisäävää.

Lukio-opiskelijan ominaisuuksista tuloksissa korostui opiskelija arjen hallinnan taidot, kuten fyysisistä perustarpeista huolehtiminen ja ajankäyttö. Tutkimuksissa on havaittu, että osa lukio-opiskelijoista kokee opintojen ja muun elämän yhteensovittamisen vaikeaksi ja vapaa-ajan määrän riittämättömäksi (Vesanen ym. 2011, 15; Tuijula 2019). Lukio-opiskelijoiden saatetaan olettaa huolehtivan opinnoistaan ja ajankäytöstään itsenäisesti, mutta osa opiskelijoista tarvitsee niihin tukea. Opiskelijan ominaisuuksista esiin tuli myös mielenterveyden oireet, kuten stressi, ahdistus ja masennus, jotka ovat yleisiä varsinkin lukiolaistytöillä (Tuijula 2019; Salmela-Aro & Hietajärvi 2019; Jahnukainen ym. 2021; Aalto-Setälä ym. 2021). Saattaa olla, että lukiolaistytöt kokevat enemmän paineita opiskelusta ja myös hakeutuvat herkemmin tuen pariin.

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa lukio-opiskelijoiden hyvinvointia. Tässä tutkimuksessa lukiolaisille merkityksellisistä ihmissuhteista esiin nousi opiskelijoiden perhesuhteet, vertaissuhteet ja suhteet oppilaitoksen aikuisiin. Ne voivat tukea lukio-opiskelijan opiskelua ja hyvinvointia ja kannatella vaikeuksien aikana. Lukiolaisten on aiemmissa tutkimuksissa havaittu olevan tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 96, 100; Ikonen & Helakorpi 2019; Berg & Myllyniemi 2021, 65). Ihmissuhteiden haasteet voivat kuitenkin heikentää huomattavastikin opiskelijan hyvinvointia. Esimerkiksi kiusaaminen on melko harvinaista lukiossa, mutta yksinäisyydestä lukion ammattilaiset olivat huolissaan (ks. Saari 2017, 21; Ikonen & Helakorpi 2019). Varsinkin suuressa lukiossa persoonallisuudeltaan ujut tai arat opiskelijat osa voivat kuormittua suurista opiskeluryhmistä ja vaihtuvista opettajista ja kokea haasteelliseksi muodostaa vertaissuhteita. Oppilaitoksen aikuiset taas voivat omalla toiminnallaan lisätä

opiskelijoiden tunnetta yhteisöön kuulumisesta sekä mataloittaa kynnystä ottaa yhteyttä vaikeuksien aikana.

7.1.2 Opiskelun ja hyvinvoinnin tuki lukiossa

Tulosten mukaan lukiossa voidaan tukea monin eri tavoin opiskelijoiden opiskelua ja hyvinvointia. Lukion opiskelun ja hyvinvoinnin tukimallissa merkittävimmät osat muodostuvat opettajien ja opiskeluhuollon tarjoamasta tuesta. Lisäksi voidaan käyttää monialaista asiantuntijaryhmää tai ohjata opiskelijat yhteistyötahojen tuen pariin.

Opettajien rooli opiskelun ja hyvinvoinnin tuessa on tärkeä, koska he seuraavat opiskelijoiden opiskelun etenemistä ja muita huolen merkkejä, ja ottavat ne tarvittaessa puheeksi opiskelijoiden kanssa (ks. Opetushallitus 2019, 30–31). Opettajat ovat ensisijaisia henkilöitä yhteisöllisen hyvinvointityön toteuttamisessa, ja heillä on velvollisuus ohjata opiskelijat opiskeluhuollon tuen pariin (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 4, 11 §). Kuten Niemen ja Laaksosen (2020) tutkimuksessa tuli esiin, opettajille voi kuitenkin olla haastavaa havaita kaikkien opiskelijoiden tuen tarpeita. Kun opiskelijan tuen tarve on havaittu, hänelle voidaan tarjota esimerkiksi oppimisen erityisjärjestelyitä sekä tukiopetusta ja -kurseja (ks. Sinkkonen ym. 2016; Opetushallitus 2019, 31; Greus ym. 2019; Takala & Mäkelä 2019; Niemi & Laaksonen 2020).

Opiskeluhuollosta lukio-opiskelija voi saada henkilökohtaista keskustelutukea esimerkiksi kuraattorilta, psykologilta tai terveydenhoitajalta (ks. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 15, 17 §). Joissain lukioissa oli kokeiltu myös ryhmämuotoisen tuen tarjoamista, mutta ryhmiä oli ollut haastava järjestää. Opiskeluhuollossa voidaan tarjota rajallisesti tukea, joten sen tehtävänä on myös arvioida opiskelijoiden hyvinvointia ja tarvittaessa ohjata muiden palveluiden pariin (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 15 §; Perälä ym. 2015, 116).

Tulosten mukaan lukioissa monialaisen asiantuntijaryhmän käyttö on vaihtelevaa. Syynä saattaa olla oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, joka ei tarkemmin määrittele, missä tilanteissa asiantuntijaryhmä tulee perustaa. Ryhmän kerrotaan

olevan tapauskohtainen ja sitä voidaan käyttää opiskelijan tuen tarpeen arvioimiseen tai tuen järjestämisen suunnitteluun. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 14 §.) Tuloksista kävi myös ilmi, että monialaisen ryhmän perustamisen esteenä voi olla oppilaitoksen työntekijöiden kielteiset asenteet, tiedon puute, ajankäytön haasteet ja ylemmän tahon tarjoaman tuen puute. Monialainen tuki kuitenkin koettiin hyödylliseksi, koska tuki on silloin monipuolista, tieto liikkuu sujuvasti ja työntekijöiden kuormitus voi keventyä.

7.1.3 Tuen tarpeiden ja tukipalveluiden vastaavuus lukiossa

Tulosten mukaan lukiolainen ottaa usein itse yhteyttä tuen tarjoajiin, kun hän kokee tarvitsevänsä opiskelun tai hyvinvoinnin tukea. Myös muissa tutkimuksissa on tehty sama havainto (Perälä ym. 2015, 114; Greus ym. 2019; Niemi & Laaksonen 2020; Saarelainen & Pohjalainen 2020). Tämä voi johtaa siihen, että kaikki opiskelijat eivät päädy tuen pariin, vaikka heillä olisi tuen tarvetta. Esimerkiksi persoonallisuudeltaan ujut tai arat opiskelijat, tai opiskelijat, jotka eivät tunnista omaa tuen tarvettaan, voivat jäädä ilman opiskelun ja hyvinvoinnin tukea lukiossa. Toisaalta tuen hakemiseen ja saamiseen voi liittyä leimautumisen pelkoa (Saarelainen & Pohjalainen 2020), tai opiskelijat voivat olla muusta syystä haluttomia ottamaan tukea vastaan.

Opiskelijoilla on kuitenkin oikeus saada oppimisen ja opiskeluhuollon tukea (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 3 §; Lukiolaki 714/2018 28 §), joten tärkeää olisi, että heidän haasteensa tunnistettaisiin varhain ja heidät ohjattaisiin sopivan tuen pariin. Lukio-opiskelijoilla ja lukion henkilökunnalla tulee kin olla riittävästi tietoa oppilaitoksen tukipalveluista ja -prosessista (Perälä ym. 2015, 119; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 11 §). Lisäksi tarvitaan riittäviä opiskelun ja hyvinvoinnin tuen resursseja. Sekä tämän tutkimuksen haastateltavat että aiemmat tutkimukset ovatkin tuoneet esiin, että lukioihin tarvitaan lisää erityisopetuksen ja opiskeluhuollon resursseja (Mehtäläinen 2005; Greus ym. 2019; Wiss ym. 2019; Wiss ym. 2021).

Lukiossa tarjottu opiskelun ja hyvinvoinnin tuki vaikuttaa tulosten perusteella painottuvan opiskelutaitoihin ja oppisisältöihin sekä psyykkiseen hyvinvointiin, kuten lieviin mielialaongelmiin ja stressin hallintaan. Tulosten mukaan lukio-opiskelijat voivat kuitenkin tarvita tukea myös arjen hallintaan ja sosiaaliin suhteisiinsa. Haastateltavat ajattelivat, että lukioissa olisi hyvä olla myös matalan kynnyksen hyvinvointipalveluita, joissa opiskelijat voivat keskustella aikuisten kanssa. Koska tässä tutkimuksessa on haastateltu opiskelun ja hyvinvoinnin tuen ammattilaisia, on mahdollista, että lukio-opiskelijoilla on myös muita tuen tarpeita, joita ammattilaiset eivät tiedä tai tunnista.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet

Tämä tutkimus toi osaltaan lisää tietoa lukio-opiskelijoiden hyvinvoinnista sekä lukiossa tarjotusta tuesta. Tutkimuksen aineiston yleistettävyyteen vaikuttaa kuitenkin se, että aineisto on kerätty poikkeuksellisen koronapandemian aikana, mikä on saattanut heijastua haastateltavien vastauksiin opiskelijoiden hyvinvoinnista ja tuen järjestämisestä lukiossa. Tutkimuksissa on havaittu koronapandemian heikentäneen opiskelijoiden hyvinvointia ja vaikeuttaneen avun saamista opiskeluhuollosta (Hietanen-Peltola ym. 2020; Wiss ym. 2021). (Hietanen-Peltola ym. 2020; Aalto-Setälä ym. 2021).

Aineisto on myös kerätty ennen uuden lukiolain mukaisten paikallisten opetussuunnitelmien voimaantuloa, oppivelvollisuuden laajentumista toiselle asteelle sekä opiskelun muuttumista maksuttomaksi (Lukiolaki 714/2018; Opetushallitus 2019, 9; Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 2, 16–17 §; Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019 20 §). Tärkeää olisikin tutkia lukio-opiskelijoiden hyvinvointia ja lukion tukimallia myös näiden muutosten vakiintumisen jälkeen. Jatkotutkimuksissa voisi tarkastella lukio-opiskelijoiden omia kokemuksia opiskelustaan, hyvinvoinnistaan ja lukion tukiprosessista. Tärkeää olisi saada varsinkin tuen ulkopuolelle jäävien opiskelijoiden ääni kuuluviin, jotta heidän tilannettaan voitaisiin ymmärtää ja tuen tarpeisiin vastata aiempaa paremmin.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, T., Suvisaari, J., Appelqvist-Schmidlechner, K. & Kiviruusu, O. 2021. Pandemia ja nuorten mielenterveys - Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo; Helsinki: WSOY.
- Berg, P. & Myllyniemi, S. 2021. Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Greus, E., Ikonen, K., Ojala, S., Saarelainen, N. & Taipale, N. 2019. Erityisopetus lukiossa. Kartoituksen yhteenveto. Opetushallitus. Helsingin yliopisto. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/erityisopetus-lukiossa-kartoitus-002.pdf> [Luettu 22.10.2021].
- Greus, E., Ikonen, K., Ojala, S., Saarelainen, N. & Taipale, N. 2019. Erityisopetus lukiossa -kartoituksen tiivistelmä. Opetushallitus. Helsingin yliopisto. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/erityisopetus-lukiossa-tiivistelma.pdf> [Luettu 22.10.2021].
- Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Järvinen, J. & Fagerlund-Jalokinos, S. 2019. Toisella asteella toimien – opas oppilaitoksen opiskeluhoitoryhmälle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Laitinen, K., Jahnukainen, J. 2020. Etäkoulu heikensi avun ja tuen saantia opiskeluhoollosta – myös kuraattori- ja psykologipalveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 40/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyvärinen, H. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11–45.

- Ikonen, R. & Helakorpi, S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi –
Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos.
- Jahnukainen, J., Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Kivimäki, H. & Ervasti, E. 2021.
Asiointi ja avunsaanti toisen asteen opiskeluhoitopalveluissa –
Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 54/2021. Helsinki:
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jahnukainen, M., Kivirauma, J., Laaksonen, L. M., Niemi, A.-M. & Varjo, J. 2019.
Opotunteja ja erityistä tukea. Ohjaus ja tuki koulutusjärjestelmässä.
Teoksessa M. Jahnukainen, M. Kalalahti & J. Kivirauma (toim.) Oma
paikka haussa: maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus. Helsinki:
Gaudeamus, 29-48.
- Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja.
Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos.
- Kunttu, K. 2008. Myös opiskelijan työkykyä on tuettava. Suomen lääkirlehti
37/2008, 3018–3021.
- Kunttu, K. 2009. Opiskeluterveys koostuu monen toimijan yhteistyöstä.
Työterveyslääkäri 27 (1), 21-24.
- Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019, 4, 9, 18, 20 §.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190502> [Luettu 25.10.2021].
- Lukiolaki 714/2018, 2, 25-26, 28, 40 §.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714> [Luettu 4.2.2021].
- Mehtäläinen, J. 2005. Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa. Koulutuksen
arviointineuvoston julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Niemi, A.-M. & Laaksonen, L. M. 2020. Discourses on educational support in
the context of general upper secondary education, *Disability & Society* 35
(3), 460-478.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen
kehittämisen toimenpiteet 2017-2020. Muistio 17.8.2017.
- Opetushallitus. 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2019. Määräykset
ja ohjeet 2019:2a. Helsinki: Opetushallitus.

- Opetushallitus. 2021. Uudet opiskelijat valittu ammatilliseen koulutukseen, lukiokoulutukseen sekä perusopetuksen jälkeisiin valmistaviin koulutuksiin. Tiedote 17.6.2021.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 2-5, 9, 11, 14-20, 22-23 §.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287> [Luettu 4.2.2021].
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 2, 16-17 §.
<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214> [Luettu 25.1.2022].
- Patton, M. Q. 2015. Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice. Fourth edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. 2018. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Perusopetuslaki 628/1998, 16-17 §.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> [Luettu 10.2.2021].
- Perälä, M.-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö, P.-L. 2015. Monialainen opiskeluhoolto ja sen johtaminen. Tampere: Terveystieteiden tutkimuslaitos.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–38.
- Saarelainen, N. & Pohjalainen, M. 2020. Lukiolaisten näkemyksiä tuen tarpeistaan ja hyvinvoinnistaan. e-Erika 2/2020, 19-25.
- Saari, J. 2017. Rakas, kamala opo – lukiolaisten kokemuksia opinto-ohjauksesta. Helsinki: Suomen Lukiolaisten Liitto.

- Salmela-Aro, K. & Hietajärvi, L. 2019. Lukiolaisbarometri. Lukiolaisten hyvinvointi vaatii toimenpiteitä.
- Sinkkonen, H.-M., Kyttälä, M., Kiiskinen, S. & Jäntti, S. 2016. Lukion erityisopettaja – opettaja, ohjaaja ja konsultti? Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti 26 (3), 51-64.
- Takala, M. & Mäkelä, M. 2019. Lukiolaisten lukivaikeuden testaaminen ja tarjottu tuki erityisopettajien kuvaamana. e-Erika 2/2019, 20-30.
- Tuijula, T. 2019. Lukiolaisten opintojen eteneminen ja kokemukset opinto-ohjauksesta. Lukiolaisbarometri. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, T., Seilo, N. & Kunttu, K. 2021. Opiskeluterveydenhuollon opas 2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Vesanen, M., Thuneberg, M., Reinikainen, H. & Mikkilä, J. 2011. Lukio 2.0. Helsinki: Suomen Lukiolaisten Liitto.
- Wiss, K., Hakamäki, P., Hietanen-Peltola, M., Ikonen, J., Palmqvist, R., Saaristo, V., Saukko, N. & Ståhl, T. 2019. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA 2019. Tilastoraportti 12/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Opetushallitus.
- Wiss, K., Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Hatakka, S. & Saaristo, V. 2021. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA 2020 Lukioiden toiminnassa oli suuria eroja poikkeusvuonna 2020. Tilastoraportti 13/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Opetushallitus.
- Ylioppilastutkintolautakunta (YTL). 2021. Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa.
https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Sairaus/fi/koesuoritusta_heikentava_syy.pdf?v=190221 [Luettu 22.12.2021].

LIITTEET

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

KASVATUSTIETEIDEN
LAITOS

4.2.2021

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Tutkimuksen ”Monialainen työ ja opiskelijoiden hyvinvointi lukiossa” rekisterinpitäjänä toimii tutkimuksen toteuttaja ja opinnäytetyön tekijä Niina Tilsala.

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan lukioissa tapahtuvaa monialaista työtä ja sen merkitystä opiskelijoiden hyvinvoinnille. Sinua pyydetään haastateltavaksi, koska sinulla on kokemustietoa monialaisen yhteistyön käytänteistä sekä näkemyksiä opiskelijoiden hyvinvoinnista. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten opiskelijoiden hyvinvointia tuetaan monialaisen työn avulla ja millaisia merkityksiä monialaiselle työlle annetaan.

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojen käsittelystä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisen, milloin tahansa.

Tutkimuksen kulku

Tutkimuksessa tietoa kerätään haastattelemalla tutkimukseen osallistujia. Haastattelu voidaan toteuttaa haluamallasi tavalla esimerkiksi kasvotusten tavaten tai etäyhteyden kautta. Haastattelun teemat liittyvät monialaisen työn käytänteisiin sekä opiskelijoiden hyvinvointiin. Haastattelu kestää noin tunnin. Tutkimus toteutetaan lukuvuoden 2020–2021 aikana.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ja epämukavuudet

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu riskejä, haittoja tai epämukavuutta osallistujalle.

Tutkimuksen kustannukset

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston pro gradu -tutkielmien julkaisuissa osoitteessa:

<https://jyx.jyu.fi/>

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Lisätietoja tutkimuksesta ja sen toteutuksesta voi kysyä tutkimuksen tekijältä:

Niina Tilsala, [puhelinnumero], [sähköposti]

Liite 2. Tietosuojailmoitus

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

KASVATUSTIETEIDEN
LAITOS

4.2.2021

Kuvaus henkilötietojen käsittelystä tieteellisessä tutkimuksessa (tietosuojailmoitus EU (679/2016) 13, 14, 30 artikla)

1. Tutkimuksessa ”Monialainen työ ja opiskelijoiden hyvinvointi lukiossa” käsiteltävät henkilötiedot

Tutkimuksessa kerätään tietoa monialaisen työn käytänteistä lukioissa ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tuesta. Tutkimuksessa Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja: nimi, ammatti, puhelinnumero, sähköpostiosoite sekä äänitallenne.

Tämä tietosuojailmoitus on toimitettu tutkittavalle sähköpostin välityksellä tutkimustiedotteen ja suostumuslomakkeen kanssa.

2. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tutkimuksessa/arkistoinnissa

Käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten ja se on oikeasuhtaista, sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden (tietosuojalain 4 §:n 3 kohta)

Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA-alueen ulkopuolelle.

Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Henkilötietojasi käytetään ja luovutetaan vain tieteellistä tutkimusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että Sinua koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.

Tunnistettavuuden poistaminen

- Suorat tunnistetiedot poistetaan suoja-toimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

- käyttäjätunnuksella salasanalla

Pseudonymisoitu tutkimusaineisto tallennetaan yliopiston henkilökohtaiselle verkkoasemalle (U-asema), joka on suojattu käyttäjätunnuksella ja salasanalla, ja aineistoon liittyvä henkilötietojen koodiavain säilytetään paperiversiona tutkijan lukitussa kaapissa.

Henkilötietojen käsittely tutkimuksen *päättymisen jälkeen*

- Tutkimusrekisteri hävitetään pro gradu -tutkielman julkaisun jälkeen.

Lisätietoa arkistoinnin kestosta ja paikasta:

Rekisterinpitäjä ja tutkimuksen tekijä

Rekisterinpitäjä on se, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tavoitteet ja keinot sekä vastaa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta.

Tämän tutkimuksen rekisterinpitäjä ja tutkimuksen tekijä on:

Niina Tilsala, [puhelinnumero], [sähköposti]

Tutkimuksen vastuullinen johtaja:

Erja Kautto-Knape KT, [sähköposti], Jyväskylän yliopisto.

Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>

Liite 3. Suostumuslomake

Jyväskylän yliopisto

KASVATUSTIETEIDEN
LAITOS
4.2.2021

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYYN

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen ”Monialainen työ ja opiskelijoiden hyvinvointi lukiossa”.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta sekä henkilötietojeni käsittelystä. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Voin myös, milloin tahansa peruuttaa suostumukseni tutkimukseen ja suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Osallistumalla haastatteluun hyväksyn henkilötietojeni käsittelyn tiedotteessa ja tietosuojailmoituksessa kuvattuun tutkimukseen.

Kyllä

Sähköpostiviestiin vastaamalla vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.